

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Bakalářská práce

2014

Marketa Jindrová

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky, katedra mediálních studií

Marketa Jindrová

**Perspektivy rodičovství:
Docusoap Čtyři v tom pohledem diváků**

Bakalářská práce

Praha 2014

Autor práce: **Marketa Jindrová**

Vedoucí práce: **Mgr. Iva Baslarová, Ph.D.**

Rok obhajoby: **2014**

Bibliografický záznam

JINDROVÁ, Marketa. *Perspektivy rodičovství: Docusoap Čtyři v tom pohledem diváků*. Praha, 2014. 75 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Iva Baslarová, Ph.D.

Abstrakt

Cílem této práce je porozumět tomu, jak vnímají rodičovství matky a otcové dnešních malých dětí. V teoretické části se proto věnuji rodině, její proměně a postupné liberalizaci tradičního pojmání role muže a ženy v rodině, a to s ohledem na české podmínky a empirické studie. Odlišné přístupy k rodičovství zachytila Česká televize v docusoap *Čtyři v tom*. Čtyři odlišné příběhové linie matek a jejich partnerů se staly modelovými rodinami a přístupy k rodičovství pro empirickou část této práce. Kvalitativní metodou individuálních polostrukturovaných rozhovorů jsem realizovala dvanáct výzkumných rozhovorů a rozsáhlý soubor interpretací následně podrobila analýze. Nutným předpokladem analytické části bylo pojetí diváka v roli aktivního publika se schopností interpretovat sledované příběhy „po svém“.

Abstract

This thesis has aimed to comprehend how the parents of today's small children perceive the parenthood portrayed in the TV docusoap "Čtyři v tom". In the theoretical part of the thesis I focus on the family, its changes and progressive liberalization of the traditional concept of the man and woman's role within the family with regard to Czech background and empirical studies. The Czech Television recorded different approaches in the "Čtyři v tom" docusoap. Four mothers and their partners with their various stories have become the pattern families and attitudes towards the parenthood in the empirical part of the thesis. I have done twelve individual research semi-structured interviews

using the Qualitative Method. Consequently I have analysed a wide collection of interpretations. The essential condition for the analytical part of the thesis was the spectator in the role of effective audience capable to interpret the watched stories from her/his point of view.

Klíčová slova

Rodičovství, rodina, docusoap, aktivní publikum, hloubkový rozhovor, zakotvená teorie

Keywords

Parenthood, family, docusoap, audience, depth interview, grounded theory

Rozsah práce: 137 442

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 15. 5. 2014

Marketa Jindrová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Ivě Baslarové, Ph.D. za podnětné komentáře k analytické části této práce a především dvanácti informantům, kteří mi věnovali čas a podělili se se mnou o své názory na rodičovství.

~~SCHVÁLENO~~

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK Teze BAKALÁŘSKÉ diplomové práce									
TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:									
Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta: Jindrová Marketa	Razítko podatelny: <table border="1" style="margin-left: auto; margin-right: auto;"><tr><td colspan="2" style="text-align: center;">Univerzita Karlova v Praze Fakulta sociálních věd</td></tr><tr><td>Došlo dne:</td><td style="text-align: center;">- 5 -06- 2013 -1-</td></tr><tr><td>CJ:</td><td style="text-align: center;">916 Příloha: Startovací hořák</td></tr><tr><td>Přiděleno:</td><td></td></tr></table>	Univerzita Karlova v Praze Fakulta sociálních věd		Došlo dne:	- 5 -06- 2013 -1-	CJ:	916 Příloha: Startovací hořák	Přiděleno:	
Univerzita Karlova v Praze Fakulta sociálních věd									
Došlo dne:		- 5 -06- 2013 -1-							
CJ:		916 Příloha: Startovací hořák							
Přiděleno:									
Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta: 2010/2011									
E-mail diplomantky/diplomanta: jindrova.marketa@gmail.com									
Studijní obor/forma studia: Mediální studia/kombinovaná forma studia									
Předpokládaný název práce v češtině: Počátky a rozmach české docusoap									
Předpokládaný název práce v angličtině: Beginning and rise of the czech docusoap									
Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: ZS 2012/2013): (diplomovou práci je možné odevzdat nejdříve po dvou semestrech od schválení tezí) LS 2013/2014									
Základní charakteristika tématu a předpokládaný cíl práce (max. 1000 znaků): <p>Britská BBC obohatila vysílání o úspěšné docusoapy ve druhé polovině 90. let. Ročně se realizovaly desítky nových sérií a žánr se rychle šířil do ostatních zemí. V České republice se však původní docusoapy objevily až v září 2010 a nevyvolaly ani vlnu dalších počínů. Znovu se na obrazovku českých televizí dostávají až počátkem roku 2013 a další pořady žánru jsou v plánu.</p> <p>Jaké jsou české docusoapy a lze na nich najít něco originálního? Třeba proto, že by měl český divák specifické nároky? A proč na sebe nechaly první díly českých docusoap čekat tak dlouho? Odpovědi na otázky by měla přinést má bakalářská práce.</p> <p>Zdrojem informací budou díly českých docusoap, jejich tematika i postavy. Pokusím se získat podklady od režisérů a aktérů zveřejněných v médiích i je oslovit napřímo. Specifika českých děl budu hledat srovnáním se zahraničními docusoapy. Úspěch žánru na českém trhu mi pomůže vyhodnotit zveřejněná sledovanost pořadů a plán nových pořadů připravovaných do vysílání.</p>									
Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu): <ol style="list-style-type: none">1. Docusoap (definice žánru)2. Český docusoap (jaký je)<ul style="list-style-type: none">• chronologický výčet (název, TV, režisér, rok, počet dílů, téma)• rozbor tří vybraných seriálů (Ptáčata, Čtyři v tom, jeden z nově připravovaných pro podzim 2013 - jaro 2014; rozhovor s režisérem a aktérem)• parametry českého dokumentárního seriálu (zobecnění – viz analýza témat, postav, postupů; rozhovor s režisérem)3. Odlišnosti českého docusoapu (srovnání s typickým zástupcem britského docusoap, využití literatury)4. Vyhledky českého docusoapu (sledovanost pořadů, plán seriálů; rozhovor s režisérem)									
Postup (technika) při zpracování materiálů: <ol style="list-style-type: none">1. Sledování dostupných dílů seriálů:<ul style="list-style-type: none">• Ptáčata• Domeček z karet									

- Čtyři v tom
- Příběhy bez scénáře

2. Studium literatury

- odborná literatura, studentské práce, média, odborné analýzy, interview s autory
- a další

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a způsobu jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

MOTAL, Jan, a kolektiv. *Nové trendy v médiích II – Rozhlas a televize*. Brno: Masarykova univerzita, 2012, kap. 1-3, s. 7-80. ISBN 978-80-210-5826-2.

Publikace se věnuje dalším médiím (jedná se o druhý díl), kde lze sledovat díky moderním technologiím nové žurnalistické trendy. První část svazku je teoretickým základem k problematice, ta druhá rozebírá konkrétní pořady a žurnalisty.

ORLEBAR, Jeremy. *Kniha o televizi*. Praha: Nakladatelství Akademie múzických umění, 1. vydání, 2012. ISBN 978-80-7331-246-6.

Kniha je zamyšlením nad smyslem, vývojem a postavením televize mezi ostatními médii, současně hodnotí televizní praxi (televizní regulace, programové žánry, psaní scénáře, produkci).

KÚST, František. *Vizuální komunikační strategie nových médií*. In: Volek, Jaromír, – Binková, Pavlína (eds.). 2003. *Média a realita*. Brno: Masarykova univerzita, s. 94–117.

Sborník textů z brněnské Katedry mediálních studií a žurnalistiky obsahuje deset vědeckých prací z pera pedagogů, doktorandů i studentů katedry. Cílem statí je nejen upozornit na to, že média existují, ale zabývat se jejich celospolečenským vlivem a mocí, schopností interpretovat svět a mazat hranice mezi realitou a médii.

TŘEŠTÍKOVÁ, Helena, TŘEŠTÍK, Michael. *Manželské etudy*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006. ISBN 80-7106-823-3.

Série celovečerních dokumentů vykreslujících život šesti mladých manželských dvojic mezi lety 1980-1986 a 1999-2005 vykazuje prvky docusoap, a proto může posloužit jako příklad pro srovnání s dokumenty natáčenými plně v žánru docusoap.

KRUML, Milan. *Na hranici mezi realitou a fikcí* [online]. 4.3.2013. Dostupné z: <http://www.dokrevue.cz/clanky/na-hranici-mezi-realitou-a-fikci>

ČOPJAKOVÁ, Kateřina. *Ptáčata jsou áčka: Nad docusoap o romské třídě s jeho spolurežisérkou Zlatuškovou* [online]. 16.11.2010. Dostupné z: <http://www.romea.cz/cz/zpravy/ptacata-jsou-acka-nad-docu-soap-o-romske-tride-s-jeho-spolureziserkou-zlatuskovou>

Diplomové práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

LORENC, Hynek. *Konkretizace televizního žánru docusoap a sestavení mediální mapy realizovaných pořadů žánru ve Velké Británii*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2010. 50 listů. Vedoucí práce Milan Kruml.

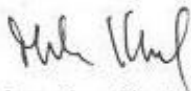
ŠTEFÁNKOVÁ, Aneta. *Publicistické prvky v dokumentárním cyklu České televize 13. komnata*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2012. 73 listů. Vedoucí práce Martin Štoll.

ZACHOVALOVÁ, Kateřina. *„Žencká“: metoda přípravy a realizace televizního dokumentárního pořadu*. Praha, 1999. nestr., příl. Vedoucí práce Martin Lokšík.

Datum / Podpis studenta/ky

19. 6. 2013

.....

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:	
Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu: Nemám další doporučení	
Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu: Uvedená literatura postačuje	
Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám.	
Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.	
PhDr. Kruml Milan Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga	10.6.2013 Datum / Podpis pedagožky/pedagoga

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO V HARMONOGRAMU PŘÍSLUŠNÉHO AKADEMICKÉHO ROKU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNÝ FSV UK. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO OBOU VÝTISKU DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE SCHVALUJE NA IKSŽ VEDOUcí PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY.

Obsah

ÚVOD.....	3
1. PROMĚNY RODINY A JEJÍ DEFINICE.....	4
1.1 Definice rodiny.....	5
1.2 Nové teoretické proudy v sociologii rodiny.....	7
1.3 Rodinné modely.....	8
1.4 Přístupy ke slučitelnosti rodiny a zaměstnání ženy.....	9
1.5 Modely rodin se zaměstnanou ženou.....	9
1.5.1 Dvoukariérová rodina.....	10
1.5.2 Dvoupříjmová rodina.....	11
1.5.3 Rodina s ženou v roli živitele.....	12
1.6 Vliv socializace na model rodiny.....	14
1.7 Životní cyklus.....	15
2. TELEVIZNÍ FORMÁT DOCUSOAP.....	16
2.1 Prvky docusoap.....	16
2.2 Okolnosti vzniku a šíření docusoap.....	17
2.3 Česká televize a nové formáty.....	18
2.4 Docusoap Čtyři v tom.....	19
3. AKTIVNÍ PUBLIKUM.....	21
3.1 Koncepce aktivního publika.....	21
3.2 Teoretické přístupy aktivního publika.....	22
3.2.1 Teorie užití a uspokojení.....	22
3.2.2 Birminghamská škola.....	23
3.2.3 Etnografický přístup.....	25
3.2.4 Konstruktivistický přístup.....	26
3.2.5 Teorie recepce.....	26
3.3 Konstrukce významu.....	27
4. METODOLOGICKÁ ČÁST.....	28
4.1 Výzkumné otázky.....	28
4.2 Kvalitativní výzkum.....	28
4.3 Breaching exercise.....	29
4.4 Metoda zakotvené teorie.....	30
4.5 Hlubkové rozhovory.....	30
4.6 Výběr informantů.....	31
4.7 Příprava na výzkumné rozhovory.....	32
4.8 Realizace výzkumných rozhovorů.....	33
4.9 Analýza výzkumných rozhovorů.....	33
5. ANALYTICKÁ ČÁST.....	34
5.1 Motivace ke sledování.....	34
5.2 Identifikace.....	36
5.3 Tradiční role muže a ženy v rodině.....	40
5.3.1 Normální rodina.....	41
5.3.2 Tradiční rodina.....	41
5.4 Netradiční role muže a ženy v rodině.....	44
5.4.1 Dvoukariérová rodina.....	44
5.4.2 „Krkavčí“ matka?.....	46
5.4.3 Chůva.....	48
5.4.4 Rodinný otec.....	49
5.5 „Prohozené“ role muže a ženy.....	51
5.5.1 Živitelka rodiny.....	51
5.5.2 „Nový“ otec.....	53

5.6	<i>Samoživitelka a role širšího rodinného zázemí</i>	57
5.7	<i>Plánované rodičovství = šťastné rodičovství?</i>	60
5.8	<i>Porod</i>	65
ZÁVĚR		66
SUMMARY		71
POUŽITÁ LITERATURA		72
SEZNAM PŘÍLOH		75
PŘÍLOHY		75

Úvod

Cílem této práce je porozumět tomu, jak vnímají rodičovství matky a otcové dnešních malých dětí. Stát se rodičem je velmi zodpovědné rozhodnutí a počátek významné etapy lidského života. Hodnota rodiny a rodičovství a přístupy k nim přitom procházejí vývojem na úrovni jedince¹ i v rámci společensko-historických kulturních norem.

Založení rodiny bývá často výsledkem uvážené reprodukční strategie jedince a významně mění sociální povahu života páru.² Do časování rodičovství vstupují faktory jako věk, funkční partnerský vztah, finanční zajištění, velikost města, ale také profesní ambice ženy, zkušenosti z dětství nebo společenské trendy.³ Vlivem historických událostí, politicko-ekonomických rozhodnutí a možností, jež byly od roku 1989 mladým lidem nově zpřístupněny, se začaly i u nás projevat v přístupech k rodičovství trendy západních společností, jako odkládání rodičovství, zvyšování věku prvorodiček a snižování počtu dětí v rodinách.⁴

Konkrétní podoba mateřství či otcovství je dána především rolami, které muž a žena v rodině plní. V teoretické části se proto věnuji rodině, její proměně a postupné liberalizaci tradičního pojmání role muže a ženy v rodině, a to s ohledem na české podmínky a empirické studie.

Odlíšné přístupy k rodičovství se rozhodla zachytit Česká televize v docusoap Čtyři v tom. V českém prostředí poměrně nový formát a realisticky podané téma rodičovství představilo divákům čtyři odlišné příběhové linie matek a jejich partnerů. Modelové rodiny a přístupy k rodičovství z docusoap Čtyři v tom využiji jako základ

¹ MAREŠ, Petr. Hodnota dítěte v životě českých rodin. In: SIROVÁTKA, Tomáš; HORA, Ondřej. *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, 2008, s. 97-118. ISBN 978-80-7326-140-5

² MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2006, s. 312. ISBN 80-86429-58-X; s. 258

³ HAŠKOVÁ, Hana. *Fenomén bezdětnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2009. ISBN 978-80-7419-020-9; s. 93-96

⁴ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2006, s. 312. ISBN 80-86429-58-X; s. 258-265

pro empirickou část této práce. Budou zrcadlem současného českého rodičovství, proti kterému postavím muže a ženy – zkušené rodiče malých dětí.

Kvalitativní metodou individuálních polostrukturovaných rozhovorů realizuji potřebný počet výzkumných rozhovorů, abych získala co nejrozmanitější výpovědi k tématům rodičovství zobrazeném v docusoap. Budu se informantů ptát na to, „jak“ hodnotí to, co v docusoap viděli, a především „proč“ to hodnotí právě takovým způsobem. Rozsáhlý soubor interpretací následně podrobím analýze. Nutným předpokladem analytické části je pojetí diváka v roli aktivního publika se schopností interpretovat sledované příběhy „po svém“ a metoda zakotvené teorie jako analytický nástroj.

Na tomto místě je rovněž nezbytné vysvětlit posun zpracovaného tématu od původně schválených tezí této bakalářské práce. Od počátku jsem se chtěla věnovat docusoap Čtyři v tom jako relativně novému televiznímu formátu na obrazovkách českých televizí. Původní záměr zabývat se specifičností docusoap v českých podmínkách jsem se rozhodla přehodnotit při přednáškách o mediálním publiku. Předmět zařazený do studijního programu až po termínu odevzdání tezí bakalářské práce mi otevřel nový úhel pohledu na hodnocení docusoap – pohled aktivního interpretujícího publika. Znamenalo to přesunout do popředí mého zájmu zpracovávané téma rodičovství, a naopak potlačit formát docusoap jako takový. K tomuto pojetí jsem se nakonec přiklonila a změnila také vedoucího bakalářské práce.

Česká společnost prochází ve vnímání rodiny a rodičovství zásadní proměnou a tato práce by mohla být malým střípkem do mozaiky rozsáhlejších empirických studií realizovaných českými sociology snažícími se tento posun postihnout a vysvětlit.

1. Proměny rodiny a její definice

I když lidské společenství prošlo za dobu své existence radikálním vývojem, rodina se ve svých funkcích ani základní struktuře zásadně nezměnila. I nadále vytváří soukromý prostor pro reprodukci společnosti a chrání své členy před nepřehledným vnějším světem. Po dlouhá desetiletí byla za ideál rodinného uspořádání považována

měšťanská rodina devatenáctého století, druhá polovina dvacátého století a revoluce amerických dětí „věku rodiny“ však dala najevo potřebu svobody a odpoutání se od sdílených norem a pravidel, realizaci vlastních potřeb místo „obětování se“ rodině. Pro sociologii to znamenalo obrat k tématu rodiny a hledání vysvětlení pro měnící se podobu a smysl rodiny.⁵

Tato kapitola stručně představí, nakolik se struktura a funkce rodiny změnily od počátku lidské civilizace a kam dále směřují. Pozornost bude věnována některým sociologickým teoriím rodiny i praktickému uspořádání rodiny dnes. Důraz bude kladen na pojetí rodiny v českém prostředí.

1.1 Definice rodiny

Rodinu jako „skupinu osob spojených přímým příbuzenstvím, jejíž dospělí členové a členky na sebe berou zodpovědnost za děti“⁶ zakládali lidé již 600 let před naším letopočtem. Bývají označovány jako patrimonální domácnosti, ve kterých vládnu muži vlastníci domácnost, služebnictvo a všechno v domě. Během 17. a 18. století patriarchální hlava domácnosti ztrácí svou moc a objevuje se, v době průmyslové revoluce a rozmachu měšťanské vrstvy, *tradiční (měšťanská, buržoazní) rodina*, která se postupně šíří i mezi dělnictvo.⁷

Tradiční rodinu ekonomicky a sociálně zajišťuje muž, mocenská autorita rodiny, a žena se stará o domácnost. Sňatky jsou uzavírány jako majetková dohoda, k lásce manželé dospívají až během společné péče o domácnost a děti. Rodina počátku 19. století působí s odstupem času jako klidná a spořádaná, její stabilita však byla vynucená přísnou autoritou rodičů vůči dětem a přísným požadavkem na manželskou ctnost žen (na rozdíl od morální volnosti mužů). Vysoká úmrtnost dětí a rodičů pak rodiny naopak destabilizovala.⁸

⁵ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2006, s. 312. ISBN 80-86429-58-X; s. 14-15

⁶ GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 2013, 1049 s. ISBN 978-80-257-0807-1; s. 305-350

⁷ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2006, s. 312. ISBN 80-86429-58-X; s. 17

⁸ GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 2013, 1049 s. ISBN 978-80-257-0807-1; s. 305-350

Od konce 19. století se v pracích sociologů začíná hovořit o *moderní rodině*. Mění se funkce rodiny a principy její soudržnosti. Pojítkem rodinného společenství přestávají být věci, „ducha rodiny tvoří vztahy mezi mužem a ženou a mezi rodiči a dětmi“.⁹ Charakteristickým rysem je zdůrazňování individuality jedince, narůstající ekonomická a zeměpisná autonomie rodiny vůči příbuzenstvu a opouštění instituce předem domluvených manželství. Emile Durkheim formuloval v tomto duchu teorii „manželské rodiny“, Francois de Singly navrhuje označení „vztahová rodina“, Talcott Parsons zase hovoří o „nukleární rodině“.

Základem rodiny první poloviny dvacátého století je společná láska mezi mužem a ženou stvrzená manželstvím a přísná dělba práce mezi nimi. Otec je v zaměstnanecké roli mimo rodinu (v rodině plní funkci instrumentálního vůdce), matka (jako emocionální vůdce rodiny) zůstává orientovaná dovnitř rodiny a vytváří v ní optimální klima podporující kariérní úspěch manžela.¹⁰ Úlohou rodiny, která ztratila většinu svých původních funkcí, je zaručit emoční podporu svým členům. Důraz je kladen na štěstí každého člena rodiny a velká pozornost je věnovaná původně přehlíženému dítěti. Dítě už není vnímáno z hlediska dědictví, pro rodinu je naopak důležité utváření osobnosti dítěte a jeho budoucnost. Dítě je v rodině postaveno do role „krále“.¹¹

Strukturální funkcionalismus a Parsonsova teorie dvougenerační nukleární rodiny se stala nejvýznamnější prací moderní rodinné teorie poloviny dvacátého století. Ve Spojených státech byla na jejích základech postavena snaha o oživení tradiční rodiny, avšak mediální obraz „spokojené americké nukleární rodiny“ se zásadně lišil od skutečných vztahů v amerických rodinách padesátých let. Vysoký stupeň odcizení mezi partnery a nespokojenost žen připoutaných k domácnosti a péči o dítě přinesla revoluci žádající osobní svobodu v rozhodování a vyvázání se z předem daných pravidel a povinností.¹²

⁹ SINGLY de, Francois. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999, 128 s. ISBN 80-7178-249-1; s. 14

¹⁰ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2006, s. 312. ISBN 80-86429-58-X; s. 51-55

¹¹ SINGLY de, Francois. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999, 128 s. ISBN 80-7178-249-1; s. 20-25

¹² MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2006, s. 312. ISBN 80-86429-58-X

Od šedesátých let se proto hovoří o *postmoderní rodině*. Manželské vztahy jsou křehčí, roste rozvodovost a počet soužití mimo manželství. Klesá porodnost a roste zaměstnanost žen. Důležitá není „šťastná rodina“, ale středem zájmu je uspokojení potřeb každého člena rodiny. Snižuje se závislost ženy na muži, dělba profesních a domácích činností podle pohlaví ale setrvává. Manželství má smysl pro lidi, kteří chtějí mít děti, a pro nalezení vlastní identity prostřednictvím jejího uznání „významným druhým“ člověkem.¹³

Dnes se teoretici nesnaží o nalezení jednotné definice nebo pojetí rodiny. Místo toho hovoří o několika rodinných formách: rodina se dvěma rodiči, kde roli živitele přijímá muž, žena, nebo oba, a rodina s jedním rodičem (samoživitel či samoživitelka).¹⁴

1.2 Nové teoretické proudy v sociologii rodiny

O vysvětlení proměny role rodiny se od sedmdesátých let snažilo několik nových či oživených teoretických proudů.

Teorie sociální směny vychází z předpokladu, že rodina je skupinou individuí. Individuum při svých rozhodnutích zvažuje rozdíl mezi náklady a výnosy konkrétní akce s cílem maximalizovat vlastní užitek či zisk, případně minimalizovat ztrátu, a to s ohledem na svůj sociální kontext.

Myšlenkový okruh *teorií systému* chápe rodinu jako systém (komunikační, seberegulační, cílově orientovaný). Jeho jednotlivé teorie pak definují vztahy mezi členy rodiny uvnitř i vně rodinného systému z různých hledisek. Patří sem také aplikace teorie komunikace na verbální dvojnásobnosti a významy nonverbální komunikace v (manželském) páru.

Sociobiologie vychází z přírodních věd a zabývá se rozlišením geneticky podmíněné a kulturně determinované složky lidského jednání s cílem najít limity

¹³ SINGLY de, Francois. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999, 128 s. ISBN 80-7178-249-1; s. 89-91

¹⁴ GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 2013, 1049 s. ISBN 978-80-257-0807-1; s. 305-350

možností ‚převýchovy‘. Jednou z geneticky uložených schopností je navazování individualizovaných sociálních vztahů. Z pohledu rodiny sem patří i vztah dítěte a matky, který sociobiologie postavila před základní vztah muže a ženy. Schopnost změny sociálních rolí muže a ženy považuje za dlouhodobý proces s odkazem na lidský genetický kód utvářený miliony let.

Symbolický interakcionismus přispěl k sociologii rodiny konceptem „sociální role“. Uplatnil se především v sedmdesátých a osmdesátých letech při masivním nástupu žen a matek do placeného zaměstnání, kdy konfrontoval roli matky s rolí pracující ženy a s tím související proměnu role manžela a otce.

Sociální konstruktivismus nabízí teorii sociální konstrukce reality, která si všímá rodinné konverzace a toho, „co považujeme za jisté“ - na počátku manželství názory převzaté z rodiny původu, během manželství jejich reformulace do podoby nové rodinné konstrukce reality. V sedmdesátých letech vyvolala teorie vysoká očekávání, která zatím nebyla naplněna. Dala nicméně zásadní podnět pro vznik genderových studií.¹⁵

1.3 Rodinné modely

Jak již bylo naznačeno výše, rodina a její členové zastávali s ohledem na proměny společensko-historického kontextu různé role. V pojetí tradiční rodiny dochází k dělbě práce mezi mužem a ženou - matka plní tradiční ženskou roli pečovatelky a vychovatelky a dominantní otec se ujímá role živitele (chlebováře) a ochránce rodiny. Proměna společnosti a jejích hodnot a norem ženám postupně umožnila vzdělání, placené zaměstnání a nakonec i kombinaci mateřství a zaměstnání. To vedlo k narušení tradičně vnímaného rozdělení rolí muže a ženy. Dále se budu věnovat některým přístupům k vnímání sociálních rolí, a to s ohledem na kombinaci mateřství a zaměstnání matky.

¹⁵ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2006, s. 312. ISBN 80-86429-58-X; 65-90

1.4 Přístupy ke slučitelnosti rodiny a zaměstnání ženy

Konzervativní stanovisko nepočítá s tím, že by vdaná žena a už vůbec matka někdy byla zaměstnaná. Její místo je v domácnosti a účast ve veřejném životě jí škodí. Jediným možným živitelem rodiny je muž. V souvislosti s takto jednoznačným rozdělením rolí se hovoří o tradičním genderovém dualismu.

Neokonzervativní hledisko uvažuje ženu, která pracuje, dokud nemá dítě. Jakmile se stane matkou, může být znovu zaměstnaná, až jakmile malé dítě její péči nepotřebuje. Péče může být rozšířena i na jiné příslušníky rodiny. Sociologie za tímto účelem rozpracovala „třífázový model“ životního cyklu ženy (vzdělávání, péče o dítě, zaměstnání).¹⁶

Argumentace (neo)konzervativního postoje se opírá o teorii Johna Bowlbyho. Ten řadou studií doložil, „že zbavit dítě mateřské péče má pro ně velmi neblahé následky.“¹⁷ Připouští ale náhradu matky jinou dospělou osobou, k níž bude mít dítě dlouhodobý, láskyplný vztah. Otec je vnímán jen okrajově, ale jako náhradní pečovatel odmítán není.

Egalitární přístup vnímá období věnované péči o dítě jako znevýhodnění ženy při úsilí o dosažení odpovědného a dobře placeného zaměstnání. Příliš dlouhé přerušení kontaktu se svou profesí snižuje její kvalifikaci a možnost uspět v oboru. Na základě uplatňovaného principu komplementarity mužské a ženské role má na profesní kariéru nárok muž-otec i žena-matka.¹⁸

1.5 Modely rodin se zaměstnanou ženou

De Singly (1999) vysvětluje opuštění tradičního modelu rozdělení rolí mezi muže a ženu ze dvou úhlů pohledu. Je to jednak pohled na kompetence muže a ženy v domácnosti, přičemž žena se své tradiční roli snaží uniknout. „Rovnostářská“ žena se

¹⁶ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2006, s. 312. ISBN 80-86429-58-X; s. 178-179

¹⁷ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2006, s. 312. ISBN 80-86429-58-X; s. 181

¹⁸ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2006, s. 312. ISBN 80-86429-58-X; s. 179

odmítá chopit moci v domácnosti, neangažuje se v domácích pracích ani každodenním rozhodování. V její domácnosti jsou kompetence muže a ženy vymezeny s „co možná nejvyšší neurčitostí“.¹⁹ Angažuje se však v pracovní sféře a díky tomu dosahuje finanční nezávislosti na muži.

Důležitou roli při volbě rodinného modelu hraje také sociální vrstva jeho členů. Pro lidi z nižšího sociálního prostředí je prostorem jejich realizace a uznání rodina. Volí proto „manželskou jednotu“ a tradiční uspořádání rodiny s dělbou práce podle pohlaví. Žena „hospodyně“ buď plní povely (ovládaná hospodyně), anebo chce řídit domácnost a stát se „paní domu“ (autonomní hospodyně). Ta druhá z nich touží po vlastní autonomii, získává ji posilováním moci v domácnosti. Vztah závislosti na partnerovi však v obou případech setrvává.²⁰

Zástupci středních a vyšších sociálních tříd kladou na „osobní autonomii“ větší důraz, chtějí vypadat na veřejnosti co nejlépe a být považováni za „moderní“. Pro úspěch ve veřejné, hlavně pracovní sféře přitom mají předpoklady, dokáží proto uspět a požadovaného uznání dosáhnout.²¹

1.5.1 Dvoukariérová rodina

Příkladem rodiny, v níž oba partneři touží po svém prostoru realizace, je model dvoukariérové rodiny. Muž i žena jsou vysokoškolsky vzdělání, oba mají profesní ambice a pracují v dynamickém oboru, kde je delší výpadek ze zaměstnání nemyslitelný. Pokud však chtějí mít dítě, je třeba mateřskou pauzu zrealizovat. Taková situace je podle Raportových dobře řešitelná. Vlastnosti a schopnosti, které oběma rodičům umožnily vyniknout v profesi (inteligence, houževnatost, výkonnost), je úspěšně vedou i cestami rodičovství.²²

¹⁹ SINGLY de, Francois. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999, 128 s. ISBN 80-7178-249-1; s. 106-107

²⁰ Tamtéž; s. 106-107

²¹ Tamtéž; s. 95

²² MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2006, s. 312. ISBN 80-86429-58-X; s. 184-189

1.5.2 Dvoupříjmová rodina

Vzestup zaměstnanosti žen transformoval stále větší podíl rodin do typu dvoupříjmové rodiny. Oba partneři vykonávají nekariérové povolání a jejich zaměstnání jim generuje potřebný finanční příjem, nemusí však být zdrojem osobní identity.

Žena dosahuje s mužem „rovnosti“ ve veřejné sféře (na úrovni možnosti být zaměstnaná, nikoli za totožných podmínek), nemůžeme však hovořit o plné komplementaritě mužské a ženské role. Žena může mít současně dítě a profesní kariéru, ale musí umět skloubit obě své role – mateřskou i pracovní. Muž její touhu po rovnoprávných příležitostech podporuje, ale vyhovuje mu tradičně vnímané rozdělení rolí a do péče o rodinu a domácnost se po nástupu ženy do zaměstnání o nic víc než předtím neangažuje. Zodpovědnost za domácnost a děti zůstává ve velké míře na ženě a dochází tak ke „dvojímu zatížení žen“.²³

U nás byla dvoupříjmová rodina typickým rodinným uspořádáním už od šedesátých let minulého století. Participace žen byla na pracovním trhu plně podporovaná, a to jako cesta „zrovnoprávnění“ pracovních šancí muže a ženy. Prorodinná opatření zavedená v 70. a 80. letech pak vyvolala „baby boom“, který však narážel na nedostatek zboží a služeb pro rodinu i na nemožnost finančně zajistit rodinu z jednoho příjmu. Do role „rodiče“ byla postavena matka, která se však měla co nejdříve vrátit do práce a omezený rodinný rozpočet doplnit druhým příjmem.

Ekonomická transformace po roce 1989 pak přinesla vysokou nezaměstnanost v řadách mužů i žen. Jako problematická byla vnímána nezaměstnanost mužů jako hlavních živitelů rodin. Nezaměstnanost žen byla vysvětlována jako důsledek „dobrovolného“ návratu matek do domácnosti (v kontrastu se socialistickou „pracovní povinností“). Prodlužování maximální délky státem podporované rodičovské dovolené až na čtyři roky, razantně snížený počet předškolních zařízení a neschopnost žen najít si

²³ HAŠKOVÁ, Hana. Pracující matky a genderové role ve výsledcích mezinárodního longitudinálního výzkumu. In: *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. [online]. Ročník 6, číslo 1/2005, s. 23-27. [cit. 2014-04-23]. Dostupné z: <http://www.genderonline.cz/cs/issue/3-rocnik-6-cislo-1-2005/8>

po rodičovské dovolené práci podporovaly délku doby, po kterou ženy skutečně s dětmi doma zůstávaly.²⁴

Teprve na konci devadesátých let došlo vlivem vstupu České republiky do Evropské unie k uvědomování si nerovného postavení muže a ženy na trhu práce a k liberalizaci postojů k netradičnímu plnění role muže a ženy. Výzkum Haškové (2005) přitom potvrdil silnější liberalizační tendence postojů u žen než u mužů. Jejich důsledkem jsou alternativní způsoby kombinace mateřské role a dřívějšího nástupu matky do zaměstnání, nejčastěji formou zkrácených pracovních úvazků ženy, a hlídání dětí s využitím babiček, jeslí, chůvy anebo otce.²⁵

1.5.3 Rodina s ženou v roli živitele

V případě, že se partneři dohodnou na plnění sociálních rolí netradičním způsobem, čeká partnery dle Šmídové (2004) vypořádání se s novou situací v soukromé i veřejné sféře.²⁶ Žena v nové roli živitele se současně vzdává své tradiční mateřské, femininní role. V roli pečovatele se naopak objevuje „nový“ otec²⁷, a to ve významném rozporu s definicí maskulinity²⁸. Mužská role je konstruována podle toho, co je muži chápáno jako přirozené - jít do práce, vydělat peníze, podržet si moc nad rodinou.²⁹

²⁴ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2006, s. 312. ISBN 80-86429-58-X

²⁵ HAŠKOVÁ, Hana. Pracující matky a genderové role ve výsledcích mezinárodního longitudinálního výzkumu. In: *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. [online]. Ročník 6, číslo 1/2005, s. 23-27. [cit. 2014-04-23]. Dostupné z: <http://www.genderonline.cz/cs/issue/3-rocnik-6-cislo-1-2005/8>

²⁶ ŠMÍDOVÁ, Iva. Rodiny, kde pečují otcové. In: *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. [online] Ročník 5, č. 4/2004, s. 10-12. [cit. 2014-04-27] Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/70bbc34719e5b8667dd7ae0557a7f187156bc6f4_rocnik05-4-2004.pdf

²⁷ Blankernhorn rozlišuje sedm otců. Vedle „nového“ otce, který beze zbytku přebírá mateřskou formu péče a stává se v podstatě matkou, jmenuje například „starého“ otce, kterého ztotožňuje s tradičním pojetím muže v roli otce anebo „rodinného muže“, který si udržuje svou tradiční mužskou roli živitele, ale současně je aktivním otcem a milujícím partnerem, který tráví čas s rodinou a s partnerkou se dělí o domácí práce. (in Doválelová)

²⁸ Čtyři dimenze tradičního mužství dle Šťastné: 1. orientace na úspěch a výkon, pěstuje agresi a soutěživost, 2. důraz na samostatnost, soběstačnost, nezávislost, 3. aktivita a dominance v lidských vztazích, racionálnost, autorita, 4. pěstovaná neschopnost ke všem ženským aktivitám, vyhýbání se ženskému chování. (in Doválelová)

²⁹ DOVÁLELOVÁ, Jana. Maminka + tatínek = mamínek: Mediální obraz mužů na rodičovské dovolené. In: *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. [online] Ročník 5, č. 4/2004, s. 12- 14. [cit. 2014-04-25]. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/70bbc34719e5b8667dd7ae0557a7f187156bc6f4_rocnik05-4-2004.pdf

Oba partneři zažívají v nové situaci pocit nejistoty – muž z nových rutinních povinností, žena ze ztráty části své moci (související s mateřskou rolí) a oba z reakcí okolí. Muž po určité době, zaběhnutím se v nových činnostech kolem dítěte, případně domácnosti, nabývá pocit jistoty v individuální rovině zpět. U ženy je situace problematičtější, protože znovunabytí pocitu jistoty je u ní více navázáno na okolí, na veřejnou sféru.³⁰

Ve veřejné sféře naráží strategie rodin s „vyměněnými“ rolemi na normativní konzervativní představu o mužské a ženské roli. V případě mužů je jejich nová netradiční role pečovatele hodnocena s obdivem, úspěšně se chopili něčeho, k čemu nemají vrozené schopnosti.³¹ V případě ženy, která upřednostnila vlastní potřeby před potřebami svého malého dítěte (společností vnímány jako důležitější), lze dle Janouškové (2005) očekávat negativní nebo „ignorující“ reakce. Okolí nekomentuje schopnost ženy uživit rodinu, ale neschopnost ženy být „správnou matkou“. Matka zažívá pocit viny místo hrdosti a buď se brání ztrátě své mateřské role a snaží se vystupovat před okolím jako „pravá matka“ (ponižováním kvality péče ze strany otce) nebo se prohlašuje za „špatnou, krkavčí matku“, protože se necítí být matkou podle přijímaných norem (ačkoli se o dítě umí postarat lépe než otec, i když ne po celý den).

Pečovatelská role v podání muže přitom mnohdy nezahrnuje péči o domácnost ani péči o dítě v rozsahu realizovaném ženou. Žena po návratu ze zaměstnání pomáhá muži, aby mu ulehčila, nebo péči o děti a domácnost převezme úplně a muž získává prostor pro seberealizaci. Není proto přesné hovořit o „výměně“ rolí, ale o „rozostření jasných hranic rolí“ (gender blending).³²

³⁰ ŠMÍDOVÁ, Iva. Rodiny, kde pečují otcové. In: *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. [online] Ročník 5, č. 4/2004, s. 10-12. [cit. 2014-04-27] Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/70bbc34719e5b8667dd7ae0557a7f187156bc6f4_rocnik05-4-2004.pdf

³¹ JANOUŠKOVÁ, Klára; SEDLÁČEK, Lukáš. Jiné mateřství. In: *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. [online] Ročník 6, č. 1/2005, s. 19-22. [cit. 2014-05-03] Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/c1c2ab2e7c6ed05a1dff0392b0a4e8c68853b646_jine-materstvi.pdf

³² ŠMÍDOVÁ, Iva. Rodiny, kde pečují otcové. In: *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. [online] Ročník 5, č. 4/2004, s. 10-12. [cit. 2014-04-27] Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/70bbc34719e5b8667dd7ae0557a7f187156bc6f4_rocnik05-4-2004.pdf

1.6 Vliv socializace na model rodiny

Společenské a kulturní prostředí a v něm platné normy a hodnoty toho, co je normální a správné, poznáváme v rámci procesu socializace nejen během dětství, ale v průběhu celého života tak, jak vstupujeme do nových sociálních rolí a sociálních vztahů. Ve vztahu k rodičovství hraje významnou roli primární socializace v prostředí rodiny a nejbližších přátel, svou důležitost má ale také sekundární socializace probíhající prostřednictvím institucí jako jsou škola nebo masová média.

Zkušenost z vlastní rodiny, to jakým způsobem naplňují roli muže a ženy vlastní rodiče, jaké výchovné praktiky využívají, se promítá do retrospektivního vnímání kvality prožitého dětství³³ a formuje vlastní přístup k rodičovství – obecně k jeho přijímání či odmítání, k optimální podobě partnerských vztahů a výchovným metodám.

Sžít se s rolí muže či ženy se děti učí od dětství, jsou obklopovány oblečením a hračkami typickými pro „holčičky“ nebo pro „chlapečky“ a úslovími vnucujícími postoje. Důležitou roli hrají modelové situace a vzory. Pro syna je vzorem jeho dokonalý otec, pro dceru zase matka. V případě vztahu dcera - matka má model rolového chování zvláštní význam, protože „jejich vzájemným vztahem vznikají zárodky motivace k budoucímu mateřství dcer i obecnější vzorce reprodukčního chování: kdy, jak, s jakým typem partnera mít dítě a jak se o dítě postarat.“³⁴

Socializace probíhá také mezi vrstevníky či přáteli. Jak ukázaly výsledky výzkumu Arendell (1999 in Janoušková), matky považující za jediný správný přístup právě svou ideologii intenzivního mateřství se ostře staví vůči alternativním mateřským diskurzům. Matky, které zvažují brzký návrat do práce, byť některou mírnější cestou než přímo výměnou rolí s partnerem, se dostávají do střetu vlastních hodnot a společenských norem a vědomy negativních reakcí okolí předem toto řešení odmítají. Tradiční mateřský diskurz péče o dítě tak setrvává v silném postavení.³⁵

³³ JANDOUREK, Jan. *Úvod do sociologie*. Praha: Portál, 2009, s. 232. ISBN 978-80-7367-644-5; s. 57-70

³⁴ MAREŠ, Petr. Hodnota dítěte v životě českých rodin. In: SIROVÁTKA, Tomáš; HORA, Ondřej. *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, 2008, s. 97-118. ISBN 978-80-7326-140-5; s. 108-109

³⁵ JANOUŠKOVÁ, Klára; SEDLÁČEK, Lukáš. Jiné mateřství. In: *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. [online] Ročník 6, č. 1/2005, s. 19-22. [cit. 2014-05-03]

1.7 Životní cyklus

V souvislosti s rodičovstvím jsou v literatuře zmiňovány také reprodukční plány. Péče o dítě má v životě současných potenciálních rodičů atraktivní konkurenty (vzdělávání, zaměstnání, seberealizační mimopracovní aktivity). Výsledkem vzájemného vyvážení všech hlavních zájmů jedince je určitá podoba reprodukčního plánu a celého životního cyklu jedince.³⁶ Jedním z nejzajímavějších období životního cyklu je založení rodiny.³⁷

Reprodukční strategie zahrnují rozhodnutí o volbě partnera, počtu dětí, roli muže a ženy v rodině, resp. plánované podobě otcovství a mateřství, a přístupech k výchově. V ideálním případě ji určuje jedinec, pár či rodina svobodně a nezávisle podle své vůle. Podvědomě však strategie jedinců podléhají vnějším tlakům konkrétního sociálního prostředí – normám a hodnotám převzatým během procesu socializace.³⁸

Časování rodičovství je podle Haškové (2009) funkcí několika proměnných: existence vhodného partnera, stabilního finančního příjmu, pořízení vlastní domácnosti (bydlení mimo domácnost původní rodiny), velikosti města a životního stylu, vzdělání ženy a jejích profesních ambicí.³⁹

Trendy typické pro západní společnosti v osmdesátých letech se v posledních dvaceti letech viditelně prosazují i při plánování českých rodin: klesající sňatečnost a tomu odpovídající rostoucí počet dětí narozených mimo manželství, rostoucí věk prvorodiček (27,9 let v roce 2012), klesající porodnost a úhrnná plodnost (od roku 1994

Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/c1c2ab2e7c6ed05a1dff0392b0a4e8c68853b646_jine-materstvi.pdf

³⁶ Koncept životního cyklu (či koncepce životních drah) sleduje chování členů sociálních skupin a příslušníků určitých generací v čase a v konkrétních sociálních a historických podmínkách s cílem identifikovat etapy jejich života (Kuchařová a Haberlová in Sirovátka, 2008, s. 24). Koncept si všímá především dvou hlavních linií životních drah – pracovní (veřejné) a rodinné (soukromé). Tradiční rodinný cyklus je rozdělen přechody: osamostatnění se od orientační rodiny, sňatek, narození dítěte (prvního, druhého, atd.), odchod dospělých dětí (prázdné hnízdo), odchod do důchodu (nebo šířeji přechod do seniorského věku).

³⁷ KUCHAROVÁ, Věra; HABERLOVÁ, Věra. Rodina a zaměstnání v průběhu životního cyklu. In: SIROVÁTKA, Tomáš; HORA, Ondřej. *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, 2008, s. 19-62. ISBN 978-80-7326-140-5

³⁸ MAREŠ, Petr. Hodnota dítěte v životě českých rodin. In: SIROVÁTKA, Tomáš; HORA, Ondřej. *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, 2008, s. 97-118. ISBN 978-80-7326-140-5

³⁹ HAŠKOVÁ, Hana. *Fenomén bezdětnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2009. ISBN 978-80-7419-020-9; s. 69-97

na velmi nízké úrovni pod hodnotou 1,5, tedy významně pod úrovní přirozené reprodukce 2,1) a rostoucí počet bezdětných párů.

2. Televizní formát docusoap

Docusoap je pro českého diváka poměrně nový formát. V této kapitole proto stručně představím formát docusoap a jeho vznik a následně přesunu svůj zájem na jeden z prvních původních českých docusoap Čtyři v tom.

2.1 Prvky docusoap

Odborná literatura se definici formátu docusoap příliš nevěnuje, shoduje se však na jeho typických znacích. Ty vycházejí, jak také název napovídá, z kombinace dvou žánrů – dokumentu a soap opery. Orlebar (2011) definuje docusoap jako „televizní formát, který kombinuje pozorování a interpretaci reality, jež používá dokument, s kontinuálním narativem zaměřeným na skupinu postav, jako je tomu v soap opere“.⁴⁰

Postavy a události pocházejí z každodenního života a jsou zachyceny dokumentárním způsobem. Účinkujícími jsou „sociální herci“, kteří se zabývají sami sebou a svými potřebami či problémy. Docusoap se však k pozorování postav nestaví tak spontánně jako klasické observační dokumenty, jež chtějí pozorovat svět kolem sebe bez záměrného inscenování.⁴¹ Promyšlení dějových linií příběhů je naopak pro docusoap typické.

Docusoap pracuje s dějovými křivkami postav aktivně, dramatické scény se silně emotivními okamžiky jsou střídány klidnými popisy prostředí.⁴² Situace a zápletky bývají tvůrci promyšleny dopředu, mnoho jich ale vzniká spontánně až v okamžiku

⁴⁰ ORLEBAR, Jeremy. *The Television Handbook*. Oxon: Routledge, 2011. 4. vydání. ISBN 978-0-415-60413-0

⁴¹ NICHOLS, Bill. *Úvod do dokumentárního filmu*. Praha: Akademie múzických umění v Praze, 2010, kap. 7. ISBN 978-80-7331-181-0; s. 188-195

⁴² KRUML, Milan. Na hranici mezi realitou a fikcí: Docusoapy v nabídce tuzemských televizí. In: *DOK REVUE*. [online] 4.3.2013 [cit. 2014-04-29] Dostupné z: <http://www.dokrevue.cz/clanky/na-hranici-mezi-realitou-a-fikci>

natáčení.⁴³ Střih scén v postprodukci kombinuje záběry tak, aby tvořily ucelený příběh, který v divácích vyvolá zájem sledovat docusoap až do konce.⁴⁴

Dějové linie několika hlavních postav se klenou přes více epizod (zpravidla 4-10). Příběhy obvykle spojuje sdílené prostředí (ulice, dům, zoologická zahrada, letiště, nemocnice).⁴⁵ Prostor a události jsou ale podle scénářistky Ireny Hejdové „jenom taková zástěrka, abychom mohli vyprávět o lidských osudech“. Sledování vztahů v sociálních skupinách hlavních postav je jedním z důležitých zájmů docusoap.⁴⁶

2.2 Okolnosti vzniku a šíření docusoap

Televizní divák devadesátých let byl přehlcn americkou fikcí, témata i způsob narativního zpracování se opakovaly. Televizní stanice proto hledaly nové formáty – pro diváka atraktivnější a pro televizi levnější (a proto méně rizikové v případě neúspěchu). Obsahem se zaměřily na realitu běžného života a normálních lidí, které každý z nás potkává na ulici, na běžné situace, které zažívá většina z nás. Způsobem zpracování se nedržely konvencí, porušily požadavek na čistotu stylu a styly mezi sebou mísily. Pomohly také nové technologické inovace, menší a lehčí kamery umožňující flexibilitu natáčení za pohybu a kdekoli bylo potřeba. Výsledkem byla široká škála formátů sdružená pod Reality TV. Jedním z nejtypičtějších příkladů se stal docusoap.⁴⁷

Formát docusoap se objevil poprvé ve druhé polovině 90. let ve Velké Británii díky televizní stanici BBC. Po úspěchu prvních formátů začaly s jejich výrobou i ostatní stanice. Britské docusoap se staly diváckými hity, v roce 1998 bylo v Británii

⁴³ Radio Wave. *Irena Hejdová o těhotenském docusoap*. [online] 17.1.2013 [cit. 2014-04-02] Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/radiowave/kultura/_zprava/irena-hejdova-o-tehotenskem-docusoap-ctyri-v-tom--1163382

⁴⁴ KRUML, Milan. Na hranici mezi realitou a fikcí: Docusoapy v nabídce tuzemských televizí. In: *DOK REVUE*. [online] 4. 3. 2013 [cit. 2014-04-29] Dostupné z: <http://www.dokrevue.cz/clanky/na-hranici-mezi-realitou-a-fikci>

⁴⁵ LORENC, Hynek. *Konkretizace televizního žánru docusoap a sestavení mediální mapy realizovaných pořadů žánru ve Velké Británii*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Katedra mediálních studií, 2010. 47s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Milan Kruml

⁴⁶ KRUML, Milan. Na hranici mezi realitou a fikcí: Docusoapy v nabídce tuzemských televizí. In: *DOK REVUE*. [online] 4. 3. 2013 [cit. 2014-04-29] Dostupné z: <http://www.dokrevue.cz/clanky/na-hranici-mezi-realitou-a-fikci>

⁴⁷ Tamtéž

odvysíláno 75 docusoap. Rychlému šíření žánru do dalších zemí pomohly i ostatní pořady z kategorie Reality TV (například talentových či kontejnerových reality show).⁴⁸

České stanice byly podle Milana Krumla v devadesátých letech ve zcela jiné situaci. „Krizi dramatické tvorby neprožívaly, protože jí bylo poměrně málo a diváci byli vděční téměř za každý nový seriál. (Televizní stanice) neměly problém se zábavnými formáty. Nova resuscitovala estrády a levné pořady postavené na osobnostech (Novotný, Gondíkoví, Rychlý) a v podstatě byla spokojena se sledovaností i příjmy z reklamy. Česká televize si teprve po řadě neúspěchů a experimentů z konce devadesátých let definovala, co vlastně chce divákům na obou programech nabízet (ČT1, ČT2) a jak se od sebe budou lišit. Kromě toho investovala především do dokumentů a o nějaké „cross žánry“ neměli zájem ani tvůrci, ani programoví pracovníci. Použít zcela nové formáty je riskantní a v první polovině minulého desetiletí to v zásadě nikdo ani zkoušet nechtěl.“⁴⁹

První původní české pořady ve formátu docusoap se začaly objevovat od roku 2006: *Pane Joo!* (TV Prima, 2006); *Příběhy bez scénáře* (TV Nova, 2010); *Ptáčata aneb Nejsme žádná béčka* (Česká televize, 2010). Na rozdíl od jiných zemí však nevyvolaly masivní produkci dalších sérií. Ty přinesl teprve rok 2013.

2.3 Česká televize a nové formáty

Většina docusoap odvysílaných u nás během posledních dvou let je dílem Tvůrčích producentských skupin České televize. Ty jsou významnými organizačními jednotkami při vývoji a realizaci nových formátů a pořadů v České televizi. Jejich existence je odrazem vize České televize, jež se chce jako veřejnoprávní vysílatel jasně vyhranit vůči komerčním televizím, a to způsobem zpracování pořadů i volbou žánrů.

⁴⁸ KRUML, Milan. Na hranici mezi realitou a fikcí: Docusoapy v nabídce tuzemských televizí. In: *DOK REVUE*. [online] 4. 3. 2013 [cit. 2014-04-29] Dostupné z: <http://www.dokrevue.cz/clanky/na-hranici-mezi-realitou-a-fikci>

⁴⁹ KRUML, Milan. Český dokumentární seriál - bakalářská práce FSV UK [elektronická pošta]. Message to: milan.kruml@gmail.com. 17. prosince 2013 [cit. 2014-04-28]. Osobní komunikace.

Česká televize se proto ve svém Desateru vysílatele veřejnoprávní služby (2011)⁵⁰ staví do role „inovativního a tvůrčího“ vysílatele. Chce se stát „experimentální tvůrčí dílnou, která vytvoří odpovídající prostor pro začínající tvůrce, neotřelé náměty, nové formální postupy i zcela nová témata“, a to bez ohledu na jejich počáteční finanční návratnost a diváckou atraktivitu.

S extrémním zaujetím chce přitom Česká televize následovat trendy dokumentárních formátů v zahraničí, obzvláště v žánru Reality TV.⁵¹ Původní dokumentární tvorba je totiž žánrem, který dokáže jako jediný odlišit veřejnoprávní vysílání od velkých komerčních televizí. Dokumenty tak mají první místo v programové nabídce ČT2⁵² a docusoap si získal své „okénko“ na programu ČT2 v neděli večer.⁵³

2.4 Docusoap Čtyři v tom

Jak uvádí Česká televize ve své upoutávce, docusoap Čtyři v tom „sleduje zblízka a intenzivně události kolem narození dítěte v sociálně kontrastních rodinách. Čtyři mladé ženy spojuje termín porodu v roce 2012, ale jejich postoj k mateřství a k dítěti, ani postavení ve společnosti nemůže být odlišnější.“⁵⁴ Příběhy rodičovství sleduje docusoap po dobu devíti měsíců, během nichž zachytí všechny hlavní hrdinky v době těhotenství, při porodu a jako matky malých dětí. Typy žen a jejich partnerů jsou rozdílné, nacházejí se v odlišných životních situacích a mají netradiční problém nebo netradiční životní styl. Podle Ireny Hejdové, scénáristky docusoap Čtyři v tom, je ale zajímavé právě to, jak dobře takto odlišné příběhy fungují dohromady. Volbou

⁵⁰ Česká televize. Dlouhodobé plány programového, technického, personálního a ekonomického rozvoje České televize na roky 2011-2015. [online] 30.4.2011 [cit. 2014-04-21] Dostupné z:

http://img.ceskatelevize.cz/boss/image/contents/rada-ct/dokumenty/Plany_rozvoje_2011-2015.pdf

⁵¹ Česká televize. Informace o činnosti úseku Vývoje pořadů a programových formátů za 1. pol. roku 2013 pro Radu České televize. [online] 31.7.2013 [cit. 2014-04-21] Dostupné z:

<http://img.ceskatelevize.cz/boss/document/127.pdf?v=1>

⁵² Česká televize. Dlouhodobé plány programového, technického, personálního a ekonomického rozvoje České televize na roky 2011-2015. [online] 30.4.2011 [cit. 2014-04-21] Dostupné z:

http://img.ceskatelevize.cz/boss/image/contents/rada-ct/dokumenty/Plany_rozvoje_2011-2015.pdf

⁵³ KRUML, Milan. Český dokumentární seriál - bakalářská práce FSV UK [elektronická pošta]. Message to: milan.kruml@gmail.com. 17. prosince 2013 [cit. 2014-04-28]. Osobní komunikace.

⁵⁴ Česká televize. Čtyři v tom: Čtyři těhotenství, čtyři porodů... [online] 2013 [cit. 2014-04-27] Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10397777701-ctyri-v-tom/6483-o-serialu/>

rozmanitých postav dosáhly autorky zastoupení určitých modelových typů matek, diváci by proto mohli s některou z nich sympatizovat, nebo v ní vidět vlastní životní situaci.⁵⁵

Televizní zpracování těhotenství a porodu bylo pro televizi novým tématem. České televizi jej navrhly ke zpracování formou docusoap režisérka Linda Kallistová Jablonská a scénáristka Irena Hejdová. V rozhovoru pro rádio Wave pak Irena Hejdová upřesnila, proč mělo téma rodičovství šanci uspět: „My jsme si prostě říkaly, že kolem toho porodu bude nejzajímavější, co se bude dít předtím, přitom i potom, protože se tam hodně věcí mění a je tam hrozně velkej potenciál nějakýho dramatickýho děje.“⁵⁶

Šestidílný docusoap *Čtyři v tom* byl uveden jako první v nadcházejícím „boomu“ nových původních českých docusoap. Vysílal se na televizních obrazovkách ČT2 od 13. ledna 2013 a v průměru jej vidělo 343 tis. dospělých diváků (se sledovaností 3,9 %). Docusoap přilákal více žen než mužů, podle dosaženého vzdělání jej nadprůměrně sledovali vysokoškoláci a podle místa bydliště měl nejvyšší sledovanost v sídlech nad 100 000 obyvatel.⁵⁷ Na internetových stránkách pak každou epizodu vidělo v průměru dalších 310 tis. uživatelů.⁵⁸

Docusoap se povedlo prosadit se a obstát v neděli večer proti silné konkurenci (pro pořady ČT2 je úspěchem podíl na sledovanosti 3,5-4 % ve skupině 15+). Podle Milana Krumla „tvůrci dokonale zvládli žánr a dokázali diváky přesvědčit, že docusoap je něco, na co stojí za to se dívat“.⁵⁹

Podle Ireny Hejdové je docusoap „skvělá cesta pro televizi“. Česká televize to vnímá podobně a formát docusoap se v její zprávě stává pro období 2013 a dále

⁵⁵ KRUMML, Milan. Na hranici mezi realitou a fikcí: Docusoapy v nabídce tuzemských televizí. In: *DOK REVUE*. [online] 4. 3. 2013 [cit. 2014-04-29] Dostupné z: <http://www.dokrevue.cz/clanky/na-hranici-mezi-realitou-a-fikci>

⁵⁶ Radio Wave. *Irena Hejdová o těhotenském docusoap*. [online] 17. 1. 2013 [cit. 2014-04-02] Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/radiowave/kultura/_zprava/irena-hejdova-o-tehotenskem-docusoap-ctyri-v-tom-1163382

⁵⁷ Česká televize. Souhrnná analýza *Čtyři v tom*. [online] 2013 [cit. 2014-04-30] Dostupné z: <http://img.ceskatelevize.cz/boss/image/contents/sledovanost/byli-jsme-pritom/ctyri-v-tom.pdf>

⁵⁸ Česká televize. *Čtyři v tom: Čtyři těhotenství, čtyři porody...* [online] 2013 [cit. 2014-04-27] Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1039777701-ctyri-v-tom/6483-o-serialu/>

⁵⁹ KRUMML, Milan. Český dokumentární seriál - bakalářská práce FSV UK [elektronická pošta]. Message to: milan.krumml@gmail.com. 17. prosince 2013 [cit. 2014-04-28]. Osobní komunikace.

„samostatnou a důležitou kapitolou“, projevila se totiž jako „silná a společensky významná součást hlavního vysílacího času ČT2“.⁶⁰

Časosběrné sledování několika paralelních příběhů lze v historii českých televizí přirovnat k *Manželským etudám* Heleny Třeštíkové (Československá televize, 1987). Třeštíková ale příběhy sledovaných manželů nestavěla do kontrastu. Každý příběh tvořil jednu samostatnou 35-40minutovou epizodu zachycující 5leté období šesti párů, od jejich sňatku na Staroměstské radnici v roce 1980 (společné pro všechny páry) do roku 1985.⁶¹

3. Aktivní publikum

Jednou z oblastí zájmu mediálních studií je porozumět vztahu mezi médiem a publikem. Úvahy o médiích a jeho publiku přitom prošly významným posunem. Média jsou vždy vnímána jako silnější partner, o „aktivitě“ publika se dnes však nepochybuje.⁶²

3.1 Koncepce aktivního publika

F. A. Biocca definuje oblasti aktivity publika takto: Publikum si vybírá, kterým mediálním sdělením a v jaké míře bude věnovat pozornost; publikum se rozhoduje podle zkušeností a uspokojení vlastních potřeb; publikum jedná při zpracování (interpretaci) sdělení záměrně tak, aby odpovídala jeho představám o světě (dané kulturním a sociálním zázemím); publikum je odolné vůči nechtěnému ovlivnění (nucené interpretaci); publikum dokáže mediálně sdělení kriticky vyhodnotit, doplnit jinými sděleními a vysoudit vlastní závěry.⁶³

⁶⁰ Česká televize. Dlouhodobé plány programového, technického, personálního a ekonomického rozvoje České televize na roky 2011-2015. [online] 30.4.2011 [cit. 2014-04-21] Dostupné z: http://img.ceskatelevize.cz/boss/image/contents/rada-ct/dokumenty/Plany_rozvoje_2011-2015.pdf

⁶¹ TŘEŠTÍKOVÁ, Helena; TŘEŠTÍK, Michael. *Manželské etudy*. Vyd.1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006. s. 13-16. ISBN 80-7106-823-3

⁶² JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbara. *Média a společnost: Stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*. Praha: Portál, 2007, 208 s. ISBN 978-80-7367-287-4; s. 102

⁶³ JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbara. *Masová média*. Praha: Portál, 2009, 416 s. ISBN 978-80-7367-466-3; s. 229

Aktivní role publika v mediálním komunikačním procesu byla uznána až jako vyústění odmítnutí původních přístupů k publiku jako pasivní společenské mase. Ta předpokládala, že sdělení zasáhne (homogenní) publikum a to na přijaté informace zareaguje. Časově mladší a propracovanější teorie aktivního publika pak automaticnost vztahu akce a reakce upravují a svůj zájem přesouvají „z makroperspektivy celospolečenských procesů na mikrorovinu individuálního uživatele a jeho aktivní nakládání s mediálními produkty“.⁶⁴

3.2 Teoretické přístupy aktivního publika

Předpoklady k odmítání teorií pasivního publika položila hypotéza o dvoustupňovém toku komunikace (Lazarsfeld, Berelson a Gaudet, 1948) založená na existenci názorových vůdců (opinion leaders). Zájem odborníků se přesunul od producentů mediálních sdělení k divákům. Ve druhé polovině 20. století se tak souběžně rozvíjely tři hlavní přístupy vysvětlující vztah publika a médií jako kritická reakce na teorie pasivního publika.⁶⁵

3.2.1 Teorie užití a uspokojení

Teorie užití a uspokojení (Uses and Gratification Theory) předpokládá, že za odlišným užíváním médií (výběr pořadu, doba sledování, reakce na pořad) je uspokojování rozdílných a třeba i méně zjevných potřeb jejich uživatelů.

V sedmdesátých letech se zájem bádání přesunul na chování vzájemně se odlišujících publik (upřednostňování různých médií či žánrů nebo rozdílné společenské postavení) a vysvětlení jejich kultury či společenského prostředí (formované působením médií) pohledem těch, kdo v něm žijí. Odborníci inspirovaní antropologickými a sociologickými metodami se přidávali k etnografickému přístupu tak vydatně, že se někdy hovoří o etnografickém obratu.⁶⁶

⁶⁴ JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbara. *Masová média*. Praha: Portál, 2009, 416 s. ISBN 978-80-7367-466-3; s. 223

⁶⁵ Tamtéž; s. 225

⁶⁶ Tamtéž; s. 227

3.2.2 Birminghamská škola

Zásadní roli ve vývoji etnografického přístupu sehrály aktivity tzv. birminghamské školy, v čele se Stuartem Hallem a jeho spolupracovníky. Svůj původní zájem o „žitou“ kulturu různých společenských skupin a tříd přesunuli na masová média a oblasti související s jejich působením (na chování mladých lidí, vzdělání, etnické otázky, gender). Birminghamská škola přispěla k rozvoji mediálních studií, resp. kulturních studií také rozpracováním výzkumných metod, např. metody textové analýzy.⁶⁷

Stuart Hall ve své výzkumné studii *Encoding and Decoding in the Television Discourse* (1974) představil poměrně jednoduchý komunikační model kódování a dekódování sdělení. Model nepředstavoval zásadní změnu v porovnání s tehdejšími dominantními komunikačními modely, které masovou komunikaci chápaly jako proces, ve kterém je sdělení odesíláno a přijímáno s určitými efekty (technický přístup ke sdělení).⁶⁸ Hall však poukazuje na to, že myšlenka zakódovaná ve sdělení na straně tvůrce mediálního sdělení a dekódovaná na straně příjemce nemusí být nutně identická, navíc mohou jednotliví příjemci stejné sdělení dekódovat jinak.⁶⁹ Sdělení chápe jako mnohoznačné⁷⁰ a publikum staví (poprvé v historii mediálních studií) do aktivní role.

Středem pozornosti v Hallově modelu je médium a text. Věnuje se proto sémiotice sdělení, účinky komunikačního procesu přitom staví do závislosti na lidských myšlenkových pochodech a interpretacích (sémiotický, jazykovědný přístup ke sdělení).

„...Dříve než může mít sdělení jakýkoli „účinek“, uspokojí „potřebu“ nebo bude „využito“, musí být nejprve vnímáno jako smysluplné a být smysluplně dekódováno. Je to set dekódovaných významů, které „mají účinek“, ovlivňují, baví, řídí nebo přesvědčují s velmi komplexními vjemovými, poznávacími, emočními, ideologickými a behaviorálními důsledky.“ (Hall)⁷¹

⁶⁷ JIRÁK, Jan; KÖPPOVÁ, Barbara. *Masová média*. Praha: Portál, 2009, 416 s. ISBN 978-80-7367-466-3; s. 237

⁶⁸ ALASUUTARI, Pertti. Introduction: Three Phases of Reception Studies. In: ALASUUTARI, Pertti. *Rethinking the Media Audience*. London: Sage Publications, 1999, s. 1-21. ISBN 0-7619-5071-0; s. 3

⁶⁹ Tamtéž; s. 3

⁷⁰ GRAY, Ann. Audience and Reception Research in Retrospect. In: ALASUUTARI, Pertti. *Rethinking the Media Audience*. London: Sage Publications, 1999, s. 22-37. ISBN 0-7619-5071-0; s. 27

⁷¹ ALASUUTARI, Pertti. Introduction: Three Phases of Reception Studies. In: ALASUUTARI, Pertti. *Rethinking the Media Audience*. London: Sage Publications, 1999, s. 1-21. ISBN 0-7619-5071-0; s. 3

Dekódování textů je podle Halla závislé na řadě faktorů sociokulturních, politických i osobních (hlavně rasa, třída a gender). Přijímání a interpretaci sdělení totiž ovlivňuje společenský kontext, vztah a postavení interpreta v něm (ekonomický, historický, sociální), ale také jeho zkušenosti s mediovanými texty nebo aktuální okolnosti v jeho životě.⁷²

Kódování textů pak probíhá s ohledem na příjemce. Hall předpokládá, že mediovaná sdělení obsahují dominantní ideologii dané společnosti a prvky navádějící k žádoucímu, preferovanému čtení textů. Publikum je však schopno „vepsanou ideologii“ identifikovat a „přečíst“ různým způsobem⁷³ podle toho, jaký je vztah interpreta k dominantní ideologii (nakolik je v jeho zájmu se s ní identifikovat, kriticky ji odmítnout nebo přijmout nějakou část v modifikované podobě).

Hallovu teorii se snažil empiricky prověřit David Morley ve studii *The Nationwide Audience* (1980). Morley však zjistil, že Hall ve svém modelu přeceňuje roli sociální třídy jako hlavní kategorie determinující vztah k dominantní ideologii, protože závislost mezi sociální třídou a způsobem interpretace textu se nepotvrdila. Naopak význam dalších sociálních vlivů na vnímání sdělení byl podceněn.⁷⁴

Přesto měla práce birminghamské školy zásadní přínos. Hallův model otevřel nové otázky a naznačil nový směr kulturních studií. Vyhranil se proti v jeho době dominantnímu komunikačnímu modelu i proti teorii užití a uspokojení stavějící do popředí individualitu uživatele. Publikum podle něj nepřisuzuje textu význam v izolaci, ale významy sdílí, a proto by mělo být vnímáno v společensko-kulturním a historickém kontextu.⁷⁵ Práce Morleyho pak pomohla rozšíření etnografických metod při zkoumání televize a jeho uživatelů.

⁷² JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbara. *Masová média*. Praha: Portál, 2009, 416 s. ISBN 978-80-7367-466-3; s. 239

⁷³ Tamtéž; s. 239

⁷⁴ FISKE, John. *Television Culture*. London: Routledge, 1987. ISBN 0-415-03934-7; s. 63

⁷⁵ GRAY, Ann. *Audience and Reception Research in Retrospect*. In. ALASUUTARI, Pertti. *Rethinking the Media Audience*. London: Sage Publications, 1999, s. 22-37. ISBN 0-7619-5071-0; s. 27

3.2.3 Etnografický přístup

Zájmem etnografie je způsob, jakým lidé žijí. Etnografové zkoumají přímo v terénu (často v domácnostech) uživatele médií, někdy označované jako „interpretující společnost“, a významy, které mediálním sdělením přiřazují.⁷⁶ Etnografické výzkumy zajímají každodennosti s cílem porozumět tomu, „jak věci fungují za běhu – jak jsou sledování televize a konzumace ostatních médií zasazeny do každodenního života“ (Morley).⁷⁷

Významným zdrojem témat etnografických výzkumů v osmdesátých letech byla rostoucí obliba fiktivních, hlavně romantických seriálů. K televizním přijímačům si našly cestu ženy a sociology zajímalo, jak romantické příběhy interpretují ve vztahu ke svým zkušenostem a jakou roli v jejich životě hrají, jak média změnila denní rutinu domácnosti, jaké je rozložení moci mezi mužem a ženou nebo dospělými a dětmi nebo nakolik jsou mediální obsahy konverzačním tématem v kruhu rodiny či přátel. Z mnoha studií lze jmenovat například studii *Crossroads* od Dorothy Hobson (1982), *Dallas* (1985) zpracovanou Ian Ang anebo *Reading the Romance* (1984) od Janice Radway.⁷⁸ Poslední zmiňovaná, z hlediska metodologie a výsledků výzkumu stěžejní studie, se zaměřila jednak na žánr romantických novel, ale především na způsob, jakým její „fanyanky“ konzumují a jak jim pomáhá vyrovnat se s jejich rolí v manželství a v rodině.⁷⁹

Počátkem osmdesátých let se objevily první kritiky, pochybnosti i sebereflexe sociologů etnografů. Orientace empirických studií na interpretaci textů (sémiotický přístup) a interpretující společnost (etnografický přístup) přestala být dostačující a zájem se rozšířil na vztah médií a komplexně chápané „mediální kultury“.⁸⁰

⁷⁶ ALASUUTARI, Pertti. Introduction: Three Phases of Reception Studies. In: ALASUUTARI, Pertti. *Rethinking the Media Audience*. London: Sage Publications, 1999, s. 1-21. ISBN 0-7619-5071-0; s. 5

⁷⁷ GRAY, Ann. Audience and Reception Research in Retrospect. In: ALASUUTARI, Pertti. *Rethinking the Media Audience*. London: Sage Publications, 1999, s. 22-37. ISBN 0-7619-5071-0; s. 32

⁷⁸ Tamtéž; s. 24

⁷⁹ Tamtéž; s. 29

⁸⁰ ALASUUTARI, Pertti. Introduction: Three Phases of Reception Studies. In: ALASUUTARI, Pertti. *Rethinking the Media Audience*. London: Sage Publications, 1999, s. 1-21. ISBN 0-7619-5071-0; s. 6

3.2.4 Konstruktivistický přístup

Konstruktivistický přístup vrací zpět do středu pozornosti mediálních studií média a to, jak jsou jejich obsahy tvořeny, avšak v mnohem širším pojetí než původní Hallovo kódování a dekodování textů. Hlavním objektem analýz nejsou média sama, nýbrž kultura a společnost, jejíž součástí mediální texty i publikum jsou. Výzkumy se ptají na významy mediálních sdělení v kulturním kontextu i jejich konstrukce – zda jsou média a jejich obsahy považovány za realitu nebo reprezentaci reality.⁸¹ Dobrým příkladem je studie *The Dynasty Years* (Gripsrud, 1995), která se zabývá americkým seriálem *Dynastie*, fenoménem západních společností v osmdesátých letech, ale ne pro něj samotný. Mnohem více se Gripsrud zajímá o dopad, který seriál a jeho sdělení na společnost měly, a debaty, které vyvolával.⁸²

3.2.5 Teorie recepce

Časově a myšlenkově je s etnografickým obratem spojena poslední ze tří stěžejních teorií - teorie recepce. Vychází z tradice literární vědy a toho, že se v literárních textech objevují „místa nedourčenosti“, kterým porozumí jedině „implikovaný čtenář“.⁸³ Teorie recepce aplikovaná na ostatní mediované texty proto předpokládá „interpretující společnost“ s vlastním „repertoárem reakcí“.

Studia recepce se zabývají způsoby užívání médií a analýzou procesů pochopení mediálních obsahů. Jiráková a Köppllová (2007) uvádějí, že „interpretace významu sdělení je pokusem o rekonstrukci autorova záměru“. Autorův záměr se snaží hledat literární věda ve výkladech uměleckých děl, mediální studia však přistupují ke komunikovanému sdělení jako k mnohovýznamovému, a spíše než „co“ sdělení znamená, se ptají, „proč“ má daný význam pro určité publikum.⁸⁴

Hledání výkladu záměru autora sdělení je jen jednou z možných interpretací sdělení. Ve sdělení mohou být prvky (tzv. orientátory) vedoucí k žádoucímu výkladu.

⁸¹ ALASUUTARI, Pertti. Introduction: Three Phases of Reception Studies. In: ALASUUTARI, Pertti. *Rethinking the Media Audience*. London: Sage Publications, 1999, s. 1-21. ISBN 0-7619-5071-0; s. 7-9

⁸² Tamtéž; s. 16

⁸³ JIRÁK, Jan; KÖPPLLOVÁ, Barbara. *Masová média*. Praha: Portál, 2009, 416 s. ISBN 978-80-7367-466-3; s. 236

⁸⁴ JIRÁK, Jan; KÖPPLLOVÁ, Barbara. *Média a společnost: Stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*. Praha: Portál, 2007, 208 s. ISBN 978-80-7367-287-4; 109-113

Přesto se může interpretace sdělení odebírat jiným než preferovaným směrem. Interpret se buď z nějakého důvodu nekloní k hlavnímu proudu dominantní ideologie při interpretaci sdělení (viz Hall), nebo orientátory nejsou dostatečně jednoznačné či srozumitelné – nejsou vhodně zvoleny nebo dávají volnost při interpretaci textu záměrně - a tím např. dovolují zaujmout různý postoj k postavám a k identifikaci s nimi.⁸⁵

Způsob recepce a interpretace ovlivňují různé faktory (proměnné). Patří sem aktivita uživatelů, orientace na uspokojování potřeb, sociální (gender a etnický původ) a kulturní kompetence (zkušenosti, znalosti, vkus, očekávání) nebo intenzita a míra soustředění lišící se i podle prostředí, ve kterém ke kontaktu s médiem dochází.⁸⁶ Svou roli hraje na straně média také způsob zpracování autorova záměru.

3.3 Konstrukce významu

Mediální produkt je vybaven významovým potenciálem, který se konkretizuje až ve chvíli, kdy se jej zmocní uživatel. Média přitom disponují postupy a nástroji, jak významy sestavovat. Mediální konstrukce odkazují k představám o světě, ve kterém uživatelé médií žijí, k jejich sdíleným hodnotám a normám, ale i k individuálním zkušenostem, postojům a pocitům. Mediální sdělení je nositelem ideologie platné v dané době a společnosti.⁸⁷

Média tím, co a jakým způsobem zobrazují, vytvářejí mediální skutečnost, která se stává součástí naší zkušenosti. Význam mediálního sdělení je vnímán jako výklad skutečného světa (reprezentace skutečnosti), pokud působí pochopitelně, přijatelně či přirozeně, odpovídá tedy mýtům, resp. ideologiím platným v dané společnosti.⁸⁸

V kombinaci se sociální skutečností, tedy tím, jak si jedinci společnosti na základě vlastní zkušenosti vykládají svět kolem sebe, pak vzniká *sociálně podmíněná*

⁸⁵ JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbara. *Masová média*. Praha: Portál, 2009, 416 s. ISBN 978-80-7367-466-3; s. 319

⁸⁶ Tamtéž

⁸⁷ JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbara. *Média a společnost: Stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*. Praha : Portál, 2007, 208 s. ISBN 978-80-7367-287-4; s. 138

⁸⁸ JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbara. *Masová média*. Praha: Portál, 2009, 416 s. ISBN 978-80-7367-466-3; 142

konstrukce reality. Obě „skutečnosti“ se vzájemně ovlivňují a tvoří základ zkušenosti. Stále významnější role je přitom přisuzována mediální skutečnosti (především v oblastech, se kterými nemá publikum osobní zkušenost).⁸⁹

4. Metodologická část

Záměr této práce vychází z toho, že televizní diváci v roli aktivního publika vnímají při sledování docusoap *Čtyři* v tom jednotlivé příběhy rodičovství odlišně, každý „po svém“. Pokud jsou jejich interpretace k dispozici, lze pak jejich analýzou sestavit jakousi „mozaiku“ toho, jak zvolená skupina oslovených lidí nahlíží na rodičovství. Metodologická část se věnuje popisu výzkumných metod, které jsem s ohledem na výzkumné otázky při sběru dat a jejich analýze aplikovala.

4.1 Výzkumné otázky

Jak vnímají ženy a muži téma rodičovství zpracované v dokumentárním seriálu *Čtyři* v tom?

Jak se matky a otcové vztahují ke způsobům rodičovství zobrazeném v docusoap?

Která seriálová postava matky/otce byla blízká či sympatická a proč?

Jaký by měl být otec a matka?

4.2 Kvalitativní výzkum

Rozsáhlé etnografické výzkumy objevující a vysvětlující pravidla kultur často využívají kombinaci kvalitativních i kvantitativních výzkumných metod.⁹⁰ Tento postup doporučuje také Silverman⁹¹ a staví se kriticky k výzkumům, které se až příliš automaticky kloní ke kvalitativním metodám a kvantitativní metody vylučují, ačkoli

⁸⁹ JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbara. *Média a společnost: Stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*. Praha: Portál, 2007, 208 s. ISBN 978-80-7367-287-4; s. 140

⁹⁰ RUDDOCK, Andy. *Understanding Audience: theory and method*. London: Sage Publications, 2001. 201 s. ISBN 0-7619-6345-6; s. 128-141

⁹¹ SILVERMAN, David. What Counts as Qualitative Research? Some Cautionary Comments. In: *Qualitative Sociology Review*. Lodz: Lodz University, 2013. [online] Vol. IX, Issue 2, s. 48-55. [cit. 2014-03-02] Dostupné z:

http://www.qualitativesociologyreview.org/ENG/Volume25/QSR_9_2_Silverman.pdf

s ohledem na některé výzkumné otázky mohou být významným doplňkovým informačním zdrojem.

S ohledem na výzkumné otázky a požadovaný rozsah této práce jsem zvolila kvalitativní metodu hloubkových individuálních rozhovorů, které by v kombinaci se zakotvenou teorií měly přinést očekávané odpovědi.

Právě kvalitativní výzkum, ve kterém se výzkumník obrací osobně na menší množství informantů, vytváří podmínky pro získání hodnotících názorů informantů, jež lze v interakci výzkumníka a informanta dále zpřesňovat a rozvíjet.⁹²

4.3 Breaching exercise

Vzhledem ke zkoumání kulturních vzorců rodičovství považují za důležité zmínit metodu „breaching exercises“. Zkoumání kulturních norem dané společnosti mezi členy této společnosti je totiž obtížné, protože si kulturní normy neuvědomují. Normy vstupují do jejich očekávání podvědomě až automaticky a hodnocení mediálních obsahů je jimi již ovlivněno. Ze stejného důvodu je složitá i pozice výzkumníka.⁹³

Proto Hammersley a Atkinson (1996)⁹⁴ navrhuje metodu breaching exercises, která vědomě (přesto co nejcitlivěji) nabourává zažitě konvence.

Na české poměry ojedinělá forma docusoap a kombinace čtyř netradičních a různorodých matek a jejich partnerů mohou být považovány za příklady breaching exercises. Docusoap zpracoval kontrastní přístupy k rodičovství, které povedou informanty ke srovnávání přístupů a postav mezi sebou v rámci docusoap, nebo také ke srovnávání jednotlivých postav se sebou samým jako rodičem. Výstupem by mělo být rozpoznání norem rodičovství, jak je vnímají informanti.

⁹² JANDOUREK, Jan. *Úvod do sociologie*. Praha: Portál, 2009, s. 232. ISBN 978-80-7367-644-5; s. 204-218

⁹³ RUDDOCK, Andy. *Understanding Audience : theory and method*. London: Sage Publications, 2001. 201 s. ISBN 0-7619-6345-6; s. 128-141

⁹⁴ Tamtéž; s. 128-141

4.4 Metoda zakotvené teorie

Metoda zakotvené teorie (Grounded Theory) patří mezi klasické kvalitativní metody. Výzkumná otázka bývá formulována volně, zeširoka a během sběru a analýzy dat může být postupně přeformulována tak, aby se její záběr zúžil.

Zdrojem dat jsou vyprávění informantů, během nichž se výzkumník snaží zjistit, jak vyprávěči vnímají to, o čem vyprávějí. Prostřednictvím kódování analyzovaného textu se pak ve vyprávěních označují pojmy, které se zkoumaným jevem souvisejí, jsou seskupovány do kategorií a hledají se mezi nimi vazby.

Jakmile již výzkumník nenachází žádné nové nebo významné údaje, popíše jev, podmínky jeho výskytu, související interakce, výsledky a následky jevu. V ideálním případě by zakotvená teorie měla odkrýt určitý proces konstruování reality.⁹⁵

4.5 Hlubkové rozhovory

Zvolenou metodou sběru dat v mém výzkumu budou individuální hlubkové polostrukturované rozhovory. Během rozhovorů se informantům kladou otázky osobně a ústně, aby výzkumník „řízeným způsobem obdržel informace“.⁹⁶ Při vedení rozhovorů je dobré postupovat od obecnějších otázek ke konkrétnějším. Z prvních odpovědí informanta je možné vyrozumět, co je pro něj nejvýznamnější a o čem si s ním bude možné povídat dále detailněji.⁹⁷

Při rozvíjení rozhovorů se doporučuje otevřít téma otázkou typu *Co?*, vyzvat informanta k popisu události, chování či zkušeností a následně zjišťovat postoje otázkou typu *Proč?*. Rozhovory postavené na popisných odpovědích nedávají tolik podnětů pro další analýzu.⁹⁸

⁹⁵ JANDOUREK, Jan: *Úvod do sociologie*. Praha: Portál, 2009, s. 232. ISBN 978-80-7367-644-5; s. 215

⁹⁶ Tamtéž; s. 211

⁹⁷ RUDDOCK, Andy. *Understanding Audience : theory and method*. London : Sage Publications, 2001. 201 s. ISBN 0-7619-6345-6; s. 128-141

⁹⁸ SILVERMAN, David. What Counts as Qualitative Research? Some Cautionary Comments. In: *Qualitative Sociology Review*. Lodz: Lodz University, 2013. [online] Vol. IX, Issue 2, s. 48-55. [cit. 2014-03-02] Dostupné z: http://www.qualitativesociologyreview.org/ENG/Volume25/QSR_9_2_Silverman.pdf

4.6 Výběr informantů

V případě kvalitativních výzkumů jde především o rozmanitost získaných výpovědí. Tu mohou poskytnout už jeden či dva lidé, ale může to být i přes sto informantů. Záleží na výzkumné otázce. Nejlepší je proto nechat konečný počet informantů otevřený a pokračovat ve výzkumu, dokud se nezačnou interpretace opakovat.⁹⁹

Při výběru informantů jsem vycházela z toho, že téma rodičovství je zajímavé pro ženy-čerstvé matky a jejich partnery. Rozhodla jsem se proto sestavit smíšenou skupinu informantů. Mým cílem bylo vytvořit skupinu alespoň deseti informantů. V lednu 2013 jsem proto rozeslala email deseti ženám z mého okolí, které docusoap znaly a měly malé dítě do tří let. Popsala jsem jim, o jaké téma a typ rozhovoru se bude jednat, a současně je požádala o oslovení jejich partnera ve věci účasti ve výzkumu. Účast v mém výzkumu mi potvrdilo devět žen a pět mužů.

Skupina informantů byla poměrně homogenní, ačkoli se v každém parametru vyskytovala výjimka. Informanti spadají do věkové skupiny 32-44 let; až na jednu informantku všichni vystudovali vysokou školu; v současné době žijí a pracují ve velkoměstě (Praha, Brno), kde muži pracují na manažerských pozicích či jako podnikatelé, ženy jsou na rodičovské dovolené; až na jednu informantku nepocházejí z velkoměsta, ale z menších měst či venkova; většinou žijí v manželském svazku, jeden pár nesezdaně a jedna informantka jako samoživitelka; mají jedno až tři děti.

Ačkoli se podle výše uvedených demografických kritérií může jevit homogenita jako hodně výrazná, možná až na úkor názorové rozmanitosti informantů, nemusí tomu tak nutně být. Postoje k rodičovství a k představě o jeho ideální podobě spoluutvářejí také životní hodnoty formované od dětství v původní rodině a životní zkušenosti informantů. Svou roli hraje i to, že někdo nedobrovolně ze zdravotních důvodů o dítě přijde během těhotenství, že někdo porodí předčasně s rizikem trvalých zdravotních následků u dítěte, že někomu trvá měsíce a roky než se podaří otěhotnět, anebo jednoduše to, zda je dítě plánované nebo neplánované. A takovéto rozdíly mezi informanty byly, jen se v demografických údajích neuvádějí.

4.7 Příprava na výzkumné rozhovory

Před zahájením výzkumných rozhovorů jsem shlédla všech šest epizod docusoap Čtyři v tom.¹⁰⁰ U každé z hlavních hrdinek jsem si vytipovala několik témat, která by mohla vytvořit kostru výzkumného rozhovoru.

Miky a Josef jsou manželé, žijí spolu se dvěma dětmi a spoustou zvířat na venkovském statku. Skromný ale náročný život oběma partnerům vyhovuje a vypadají spokojeně. Josef je zaměstnaný. Miky se stará o rozsáhlou domácnost, ale je hodně energická a chtěla by toho zvládat ještě víc. Nepřestává na statku těžce pracovat až do porodu a po návratu z porodnice se opět zapojuje.

Věra a Jakub spolu žijí jako nesezdaný pár v moderně zařízeném bytě v Praze. Věra vlastní a řídí agenturu, která pro ni znamená všechno. Chce pracovat až do porodu a krátce po porodu se do práce vrátit s tím, že dítě bude hlídat chůva. Zdravotní komplikace v těhotenství ji donutí práci přerušit a родit císařským řezem. Jakub je vysoký manažer, který Věru zastupuje v její agentuře po dobu její nepřítomnosti. Oba si zakládají na tom, jak vypadají a jak vystupují.

Petra a Abel se poznali na pracovním pobytu Petry v Etiopii. Petra po krátké známosti otěhotněla a vrátila se do České republiky, kde se připravuje na své mateřství a doufá, že Abel přiletí za ní, jak jsou dohodnuti. Po té co Abel přiletí, ho Petra seznamuje s životem v Praze, kde spolu budou žít v malém bytě. Po porodu se Abel ujímá péče o dítě a Petra nastupuje do nové práce. Abel nemá pracovní povolení a řeší prodloužení víza k pobytu.

Lucie je samoživitelka, která otěhotněla po velmi krátké známosti. Žije v Praze v malém pronajatém bytě s kamarádem. S otcem dítěte se jí vztah nepovedlo rozvinout. Po porodu se potýká s finančními problémy a s tím, že je na vše sama. Lucie si proto hledá nového partnera, ale neúspěšně. V Praze nemá rodinné zázemí a stěhuje se s bratrem do jižních Čech, kde žije její otec a babička, jediní příbuzní Lucie.

⁹⁹ RUDDOCK, Andy. *Understanding Audience: theory and method*. London: Sage Publications, 2001. 201 s. ISBN 0-7619-6345-6; s. 128-141

¹⁰⁰ Čtyři v tom. Česká televize. [online] 2013 [cit. 2014-02-20] Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1039777701-ctyri-v-tom/212562260200006-mamy/>

4.8 Realizace výzkumných rozhovorů

Výzkumné rozhovory jsem zrealizovala se sedmi ženami a pěti muži v období 10. - 30. března 2014. Zbývající domluvené ženy jsem si ponechala „v záloze“. Rozhovory probíhaly v domácnostech nebo na veřejně dostupných místech (kavárna, restaurace) a jejich časová náročnost se pohybovala mezi 35 a 70 minutami. Rozhovory se ženami byly delší a obsažnější.

Vzhledem k polostrukturovanosti rozhovorů jsem neměla připravený seznam konkrétních otázek, nýbrž širší témata svého zájmu a během rozhovorů jsem k nim informanty směřovala. Jednalo se o tyto oblasti: důvod sledování seriálu, zpracování seriálu, sympatická postava, blízká postava, špatná matka, dobrá matka, pracující matka, chůva, zaměstnaný otec, otec na rodičovské dovolené, plánované a neplánované rodičovství, moderní rodina, užívání si rodičovství. Formulace konkrétních otázek a jejich pořadí byly spoluurčeny tokem myšlenek jednotlivých informantů a sledováním příběhů všech hrdinek.

Mým cílem během rozhovorů bylo porozumět tomu, jak informanti životní příběhy hrdinů z docusoap vnímají a interpretují, dát jim prostor pro vyjádření vlastních postojů, názorů, uvádění souvislostí, zkušeností a čehokoli, co je během rozhovorů k tématu rodičovství napadalo. Snažila jsem se přitom k informantům přistupovat otevřeně a individuálně. Nevěděla jsem, co od nich mohu očekávat, nakolik budou sdílní a ochotní podělit se o své vzpomínky a názory na docusoap Čtyři v tom. Rozhovory jsem nahrávala na hlasový záznamník mobilního telefonu a následně přepsala.

4.9 Analýza výzkumných rozhovorů

Výzkumné rozhovory poskytují obrovské množství informací. Aby byl výstup analytické části informačně hodnotný a přehledný, je nezbytné určit kritéria, podle nichž budou vyčleněna relevantní sdělení informantů a citace interpretací, které budou co nejvíce přispívat k zodpovězení výzkumných otázek.¹⁰¹

Každý z realizovaných rozhovorů byl v něčem jiný a jinak přínosný pro jednotlivá výzkumná témata. V 5-8stránkových prepisech rozhovorů lze najít charakteristiky hrdinů, postoje k jejich rozhodování a k jejich činům, často doplněné odkazem do vlastního soukromí a rozhodovacích procesů ve vlastní rodině.

Kategorie, které jsem si za účelem analýzy stanovila, korespondovaly s hlavními oblastmi mého zájmu během výzkumných rozhovorů a vztahovaly se k rodičovství zobrazenému v docusoap. Ke kategoriím jsem pak do tabulky zaznamenávala hesla odkazující k relevantním postojům a citacím jednotlivých informantů. Výsledkem byla rozsáhlá tabulka umožňující dosažení určité míry systematizace rozhovorů.

5. Analytická část

V této kapitole se budu věnovat samotné analýze rozhovorů a hlavním tématům, která během výzkumných rozhovorů zazněla. Na jejich základě se pokusím dospět k pojetí rodičovství očima mužů a žen, resp. vnímání správné a odmítané podoby rodičovství. Dotknu se pojmů jako „normální“ rodina, „správný“ otec a „špatná“ matka, ale také postojů k neplánovanému rodičovství a podstoupení potratu, a naopak ke zdravé míře plánování rodiny a jeho vazbě ke šťastnému rodičovství.

5.1 Motivace ke sledování

„Zahřívací“ otázkou u vedených rozhovorů byl dotaz na líbivost a motivaci sledování docusoap *Čtyři v tom*. Nejčastějším a nejpochoptelnějším důvodem sledování seriálu byl *zájem o téma* rodičovství, těhotenství a porodu, protože téměř všichni informanti byli v době sledování seriálu čerstvými rodiči. Téma je oslovilo, bylo pro ně aktuální a citlivé a zajímalo je, jak prožívají tak důležité životní okamžiky jiní lidé.

Svou roli sehrála pozitivní reference na seriál od přátel, u mužů v rámci jejich domácnosti. Muži přiznali, že se domluvili na společném sledování se ženou. Kdyby seriál nesledovala jejich žena, kdyby to „neběželo“, sami od sebe by si jej nepustili.

¹⁰¹ RUDDOCK, Andy. *Understanding Audience : theory and method*. London : Sage Publications, 2001. 201 s. ISBN 0-7619-6345-6; s. 128-141

Důvodem bylo „ženské“ téma. Ačkoli tam vystupovali i otcové, nebylo to pro ně natočeno.

Dominik: To asi není vyloženě téma pro mě. Nevyhledávám takovýhle druh pořadu v televizi.

Tazatel: Jaký takový?

Dominik: Ženský... bral bych to jako, že je to pořad pro ženy nebo seriál pro ženy, miniseriál pro ženy. Jakože otcům to jako moc nepřinese.

Tazatel: Ale byli tam i otcové.

Dominik: Byli tam, ale nebylo to točený jakoby pro otce. Určitě to nebylo točený se záměrem ukázat to pro otce.

Tazatel: Proč to nebylo určeno pro muže?

Dominik: Protože to je hlavně o těch maminkách a o tom ukázat jakoby jinejm maminkám to, co prostě může prožívat ženská, když se rozhodne mít za daný situace miminko. Tam byly prostě různé situace různých žen.

Pro muže i pro ženy byl docusoap zajímavý netradičním *způsobem zpracování* tématu těhotenství a rodičovství. Netradičnost tkvěla jednak ve formátu docusoap. Některé informantky zmínily zálibu ve sledování dokumentů z reálného života, o tom „jak lidi žijou“ (Hana).¹⁰² Neznalost formátu docusoap ale dokázala i rozčarovat. Očekávání „dokumentu od Jablonské“ bylo vyšší, něco s „hlubším poselstvím“ než „nějaká reality show“ (Lída).

Jako zásadní ukazatel zajímavosti se podle informantů ukázala volba postav a jejich různorodost. Každá hrdinka i její partner byli jiní, měli jiný přístup k životu, řešili jinou životní situaci. Každý byl v něčem výjimečný nebo divný, jejich životní postoj extrémní nebo zvláštní. Svou roli sehrál prvek novosti, a to v příběhu každé těhotné hrdinky: okolnosti soužití Petry s etiopským přítelem, pracovní nasazení dvojnásobné matky Miky, kariérní zaměření podnikatelky Věry i lehkomyšlnost samoživitelky Lucie. Ani s jedním výše uvedeným přístupem neměli informanti osobní zkušenost.

Základním prvkem docusoap je podle Milana Krumla fakt, že hlavními hrdiny jsou „obyčejní lidé“.¹⁰³ Obyčejnost je však subjektivní kategorie vycházející

¹⁰² Jména informantek a informantů byla z etických důvodů změněna.

¹⁰³ KRUMML, Milan. Na hranici mezi realitou a fikcí: Docusoapy v nabídce tuzemských televizí. In: *DOK REVUE*. [online] 4. 3. 2013 [cit. 2014-04-29] Dostupné z: <http://www.dokrevue.cz/clanky/na-hranici-mezi-realitou-a-fikci>

z rodinných poměrů a zkušeností každého jednotlivého informanta. V kontrastu s vnímanou extrémností postav docusoap se naopak sami informanti označovali za „normální“ rodiny, které by se do docusoap nedostaly.

[...] Já jsem brala, že to musí bejt něčím zajímavý. Že běžnou rodinu, jako jsme my, tam nedaj. I kdybych se tam přihlásila, tak mě s největší pravděpodobností nevyberou, pokud bych nebyla jó něčím extra zajímavá. Takže jsem to brala, že tam vybraly čtyři různý typy žen, který jsou něčím zajímavý, v něčem extrémní. Takže s tou volbou jsem byla asi spokojená, s takovým typem lidí se v běžným životě mym třeba ani nepotkávám. (Karolína)

Volba „obyčejných“ postav by nebyla tak zajímavá. Docusoap zpřístupnil příběhy osob, se kterými se informanti ve svém spořádaném městském životě nepotkávají, a situace, které sami nemusí řešit, a proto jim většinou obyčejné nepřipadaly. Už zobrazení pohody a štěstí farmářky Miky ale bylo vnímáno jako „obyčejné“, a proto nudné (Hana).

[...] Musím ale říct, že ke konci mě ten její příběh už absolutně nebavil. Buďto mi to přišlo jednostranně podaný, že furt kydala hnůj a jezdila s vozejkem, anebo fakt takhle opravdu žila. Pak mně to přišlo nudný. (Lída)

Nezájem o postavu Miky i o ostatní příběhy se po několika dílech objevoval častěji. Opakování některých scén, problémů a prostředí začalo být vnímáno rutinně a monotónně.

5.2 Identifikace

Docusoap představil čtyři rodinné příběhy a osm různých pojetí mateřství a otcovství. Naprosté ztotožnění informanta s některou postavou nenastalo. Pro informanty bylo problematické najít na postavách něco společného, jejich příběhy a životní situace vnímali jako extrémní a spíše vzdálené. Během rozhovorů se ale objevovala identifikace s rysy hrdinů, které vystupovaly na povrch při „vztahování“ informantů k situacím zpracovaným v docusoap. Především informantky si při tom představovaly, jak by se samy zachovaly či rozhodovaly v dané situaci hrdiny. V této podkapitole uvádím některé příklady identifikace a na nich ilustruji myšlenkové

pochody informantů. I další podkapitoly jsou založeny na vztahování se informantů k situacím hrdinů, jsou však již řazeny a analyzovány v tematických blocích.

Identifikace s některým rysem či charakteristikou postavy nastala, pokud byla označena za „normální“ (a ne extrémní), a to v důsledku osobní (Sylvie, Hana) či zprostředkované (Lída, Kristýna) zkušenosti s daným jevem. Dobře čitelný byl postup uvědomění si normálnosti v následujícím případě.

[...] Všichni mi přišli jako extrémní situace, spíš extrémní než běžný situace, nebo ne extrémní, třeba ta matka, co byla sama, tak to asi v dnešní době není tak ojedinělý případ nebo extrémní, ale nebylo mi to zas tak blízký [...] znám to i v rodině, takže vím, že to tak funguje. (Kristýna)

Z tohoto důvodu byla za normální označena jinak negativně vnímaná Věra. To, že při srovnání s ostatními postavami žila s partnerem, ve vybaveném bytě a finančně zajištěná, znamenalo, že „to nebyl takový extrém, že žila normálně“, a Sylvii byl proto její uspořádaný způsob života blízký. Ze strany Sylvie se objevovalo i pochopení pro její pracovní nasazení a nastavení priorit. I ona dříve pracovala na vysoké manažerské pozici, ale brzký návrat do práce jí byl při druhém dítěti už vzdálený.

Očekávala jsem, že by se skrz sdílený životní postoj, práci pro neziskovou organizaci, mohla Hana identifikovat s hrdinkou Petrou. Hana ale na Petře zdůraznila spíše podobnost stylu života, protože „byla sama“ a „všechno si zařizuje sama“. Nejsilněji ale vnímala identifikaci v postupu při plánování porodu. Petru by si dokonce dokázala představit jako svoji kamarádku, asi jako jedinou z nich.

[...] Ona tam mluví o něčem, co jsem si i já u Haničky připravovala... ten porodní plán, chtěla jsem родit v té malé porodnici, ne v Brně, protože ona tam vyloženě říkala, že pražská porodnice je velkovýrobna dětí a to je... tyhle pojmy jsem přesně i já používala, nebo v těch svých pro a proti. A prostě že přirozený přístup a že nechce, aby na ni tlačili násilím, a nechce žádné ty léky utišující... všechno, co tam ona jmenovala, tak přesně to samé jsem si říkala i já. A v tom mi byla sympatická a vlastně hned proti tomu byl ten rozhovor s tou Věrou a to byl skoro opak. (Hana)

Při postupném uvědomování si blízkosti s životním stylem hrdinek pomohlo Sylvii i Haně srovnání vybraných hrdinek s těmi ostatními. Zvolené postavy jim byly

něčím blízké, protože ty ostatní vykazovaly v daném ohledu nevhodné či nepřípustné chování.

Důvodem k identifikaci byl také pohodový přístup Miky k životu. Ačkoli byly její životní situace a prostředí pro informanty z velkoměsta hodně vzdálené, vnímané jako náročné a se skrytými potížemi, Miky se držela „své cesty životem“ a nepodléhala vnějším trendům (Lída). Protiklad venkovského životního stylu Miky a městského života informantů, zdůrazněný klidným vztahem Miky s manželem Josefem a optimistickou povahou obou partnerů, vyvolával v informantech idylický, možná až idealizovaný pocit pohody ze života na venkově.

[...] Mi byla blízká ta farmářka tím svým přístupem k životu, že nic neřešila. Musím abstrahovat, jak žila, kde žila a co dělala... to je pro mě naprosto vzdálený vesmír a takhle bych žít nemohla, na vesnici, že se starala o ty zvířata... Já jsem úplně jiný případ. Ale byla taková v klidu, neměla žádný přehnaný očekávání, taková realista... (Karolína)

Na Lucii, která se od skupiny informantů příliš liší ve svých základních rysech (nižší věk, nižší vzdělání, jiný způsob uvažování, rodinná situace, finanční nouze), informanti nenašli nic blízkého. Její přirozenost a otevřenost ale považovali za sympatickou. Formát docusoap má umožnit nahlédnout do soukromí a prožitků postav,¹⁰⁴ což se u Lucie dařilo, a informanti tak mohli její příběh intenzivněji prožívat, „dokázat se na svět kouknout jejíma očima, na rozdíl od těch ostatních“ (Vilém). V souvislosti s jejím příběhem se v rozhovorech objevovaly projevy lítosti a obdivu za její bojovnost a odvahu stát se matkou osamocená.

[...] Fakt to bylo obdivuhodný... Ta její síla, že jí ten život baví a že je to pro ni důležitý. Na to z jaký situace vyšla, mi to přišlo obdivuhodný, že si to dítě nechá a snaží se to mateřství nějak zvládnout... a v tom mi byla sympatická, silná podle mého, jak zvládala tu těžkou situaci. (Vilém)

Nápadným protikladem bylo vystupování Věry s Jakubem, kteří vše příliš plánovali, moc se hlídali, „na něco si hráli“, kontrolovali se.¹⁰⁵ Nepřirozenost a účelová

¹⁰⁴ KRUML, Milan. Na hranici mezi realitou a fikcí: Docusoapy v nabídce tuzemských televizí. In: *DOK REVUE*. [online] 4. 3. 2013 [cit. 2014-04-29] Dostupné z: <http://www.dokrevue.cz/clanky/na-hranici-mezi-realitou-a-fikci>

¹⁰⁵ SINGLY de, Francois. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999, 128 s. ISBN 80-7178-249-1; s. 95

„hranost“ bylo jednání, které označilo několik informantů za cizí. Až krátce před porodem a během něj ukázali, že i oni dokáží projevit emoce, „mít normálně strach a radost z miminka“ (Lída).

Na hodnocení Věry a Jakuba bylo zřetelné, jak je konstrukce hodnocení páru ovlivněna hodnocením každého z něj. Jako pár byli vnímáni nesympaticky, ale když Věra „natáčela něco sama o sobě, tak nebyla tak nesympatická“ (Hana). Ukázalo se, že odmítán byl způsob prezentace Jakuba, který se v dialogích s Věrou přenášel i na ni.

Podobná vazba fungovala ve vnímání dvojice Petry a Abela. Ve vztahu příliš dominantní Petra byla pro někoho z počátku bezohledná „fúrie“, která měla od Abela „scestný očekávání“ (Karolína).

[...] Ona si všechno naplánovala sama a moc nebrala ohled na toho partnera, že se s ním asi moc nedomluvila, že ho prostě uvedla do situace, že ho tak jako přitáhla, že ho vytrhla z těch jeho kořenů. [...] A to mi není blízký. Já jsem taková přizpůsobivá. (Aneta)

Jakmile přiletěl Abel a narodilo se jim dítě, Petra prokázala, že díky svým manažerským schopnostem dokáže nejistou finanční a rodinnou situaci řešit. Jakmile bylo zřejmé, že vztahy v rodině fungují, hodnocení Petry se zlepšilo. Bylo to už ale v kombinaci s pozitivním hodnocením Abela v roli otce pečujícího o dítě. Přitom se objevovalo srovnání s Lucií, která se v tom „plácala“ (Katka).

Abel vyvolal (ale opět v návaznosti na organizovanost Petry) velké sympatie. Přinesl do seriálu několik nových prvků – etnicita a otec v roli pečovatele – a proto na něj přešla v rámci jejich páru pozornost kamer i informantů, kteří si Petru po porodu vybavovali jen ztěžka. Úspěch obou partnerů v jejich nových rolích z nich pak udělal nejsympatičtější pár.

U příběhu Lucie se informanti a informantky velmi často vyjadřovali k jejímu zacházení s penězi. Nehospodárné a nezodpovědné utrácení omezených finančních prostředků na úkor dítěte bylo informanty odsouzeno, distancovali se od takového jednání či potenciálního vztahu s takto jednajícím osobou.

[...] Nedokážu si představit vyžít z mateřský, ze sedmi tisíc, platit nájem, živit dítě... ale ona dostala porodné a za to porodné sice nakoupila nějaký nutrilony a nějaký lahvičky, ale pak si nakoupila strašně pro sebe, nějaký rifle a svetry... což mi šel z toho mráz po zádech, protože když vím, že nemám otce a... i ona argumentovala, že už dlouho si něco potřebovala koupit. Ale nějaký věci určitě měli, a tak co, tak by nebyli moderní, tohle bych jako v životě neudělala jako matka. Hlavně abych měla pro to dítě ty věci... To bylo rozhazovačný. (Sylvie)

[...] Dovedu si představit, že kdyby chlap přinesl domů výplatu, tak ona půlku dokáže utratit zase na nějaký nesmyslný věci. Prostě nevím. Když někomu vypínaj elektriku v baráku, tak asi ty priority by měly být nastavený trochu někde jinde. Možná jsem vůči ní příliš tvrděj. Ta mě jakoby nejvíc štvála z těch všech. Ne štvála, ale byla mi nejmíň sympatická. (Aleš)

Lucie se stala výrazně nesympatickou postavou, ale její chování bylo omlouváno nízkým věkem a nevyzrálostí. Také v případě Věry a Jakuba docházelo k omlouvání jejich nerodinně orientovaných priorit a využívání chůvy. Vyloženě pozitivní hodnocení a projevy sympatičnosti se však neobjevily. Možnou příčinou může být opět kontrast. Věra a Jakub chtěli působit perfektně, jako dvoukariérová rodina kladli oba při svém vystupování důraz na profesionální dokonalost,¹⁰⁶ ale v očích informantů se jim nedařilo být perfektní ve všem – „správnou“ cestu nezvolili v pojetí rodičovství. Neokonzervativně založení informanti viděli ženu doma s dítětem, alespoň do určitého věku.¹⁰⁷

5.3 Tradiční role muže a ženy v rodině

Tradiční rozdělení rolí mezi muže a ženu je většinou informantů vlastní a považují je za normální. Protože se toto upořádání rolí mezi mužem a ženou vyskytlo v docusoap v kombinaci s rodinou žijící tradičním způsobem na venkově, považují za vhodné vymezit rozdíl mezi tradiční a normální rodinou tak, jak to vnímali informanti.

¹⁰⁶ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2006, s. 312. ISBN 80-86429-58-X; s. 152

¹⁰⁷ Tamtéž; s. 189-190

5.3.1 Normální rodina

Informanti se v rozhovorech odkazovali na „normální“ rodinu, někdy označovanou také za „běžnou“ rodinu, „reprezentativní“ rodinu či „průměrný“ pár. Rodiny popisovali odlišným způsobem, ale s podobnými rysy. Definice „normální“ rodiny sestavená z výpovědí informantů by mohla znít takto:

„Rodina složená z muže, ženy a dvou dětí. Rodiče jsou manželé, sezdaní několik let před narozením prvního dítěte. Žijí na maloměstě a jsou finančně zaopatřeni průměrným platem. Manžel chodí do práce, žena je doma s dětmi, pak se vrací do práce. V rodině mají standardní, funkční vztahy, nehádají se nad rámec praktických věcí. Život plyne, aniž by museli řešit nestandardní životní situace, nepotýkají se s vážnou nemocí. Mají kolem sebe skupinu přátel a podporu prarodičů ze strany každého z partnerů.“ (Marek, Dominik, Karolína, Vilém)

Takto pojímaná „norma“ rodiny není náhodná, naopak je nápadně podobná kombinaci dvoupříjmové rodiny s tradičním rozdělením genderových rolí,¹⁰⁸ jejímž základem je dvougenerační nukleární rodina s dobrými vztahy v širší rodině, minimálně s prarodiči. Normální rodina odpovídající definici výše se podle informantů v docusoap nevyskytovala, přiblížila se jí ale rodina Miky.

5.3.2 Tradiční rodina

Kategorie „normální“ rodiny byla během rozhovoru některými informanty nahrazována za „tradiční“ rodinu, především s ohledem na zjevné rozdělení rolí muže a ženy v rodině Miky. Představa tradiční rodiny s odkazem na role muže a ženy zněla: „Matka je doma, otec pracuje a stará se o finanční stránku rodiny, v těch lepších případech pomáhá, když se vrátí domů...“ (Kristýna).

Manžel Miky se natáčení málokdy účastnil, což bylo podle informantů proto, že měli s Miky hodně rozdělené úlohy, „on se staral o určitý věci v tý rodině mimo dosah seriálu“ (Aleš), „snažil se tu rodinu zabezpečit“ (Marek). Josef podle informantů tedy

¹⁰⁸ HAŠKOVÁ, Hana. Pracující matky a genderové role ve výsledcích mezinárodního longitudinálního výzkumu. in *Gender, Rovné příležitosti, Výzkum*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. [online].

plnil tradiční mužskou roli živitele. Nebyl však prototypem dominantního ani plně zaměstnaného muže, jen mimo domov. Byl to spíš „normální“ táta, „kterej se stará o rodinu, kterej pomůže tý ženský... není to tak, že přijde z práce, lehne si na gauč, otevře si pivo“. (Kristýna).

Na Miky zůstala v plné míře práce na statku a péče o děti. Názory na to, proč odváděla těžkou práci i v době vysokého stupně těhotenství se různí: nedokázala si to s mužem nastavit lépe, anebo si to nechtěla nastavit jinak. Podle informantů by se o změnu svého pracovního zatížení měla pokusit s ohledem na zdraví dítěte. Někteří v tom ale viděli zálibu Miky a to, že jí dělá potěšení všechno zvládat. Miky se blížila pojetí „autonomní hospodyně“, která se realizuje v domácnosti.¹⁰⁹

Hana: [...] Já jsem měla pocit, že ten statek byla akce od té Miky. Ona třeba, jak si kupovala to tele nové, tak to obvolávala, hledala na internetu ona. Sice pak pro něj jeli společně, ale že spíš jako ten chlap měl tu svoji práci a třeba se staral o ten dům a ona...

Tazatel: Ona to měla jako volnočasovou aktivitu... (smích)

Hana: No jako v podstatě jo... Prostě byla to podle mě její akce a možná ten chlap... třeba... nevím... ani neměl k těm zvířatům takový vztah jako. Ona ty zvířata vyloženě prožívala, to bylo vidět, a milovala je možná stejně jako ty svoje děti. A ten chlap třeba ne, nebo asi ne.

Způsobem začlenění dětí do koloběhu činností na statku to „jako matka uchopila za správněj konec“ (Aleš). K dětem projevovala lásku, „měla je určitě ráda“ (Kristýna), věnovala jim čas, starala se o ně, byla to „pravá“ tradičně pojímaná matka s orientací na děti a domácnost. Občas to jen vypadalo, že „miluje víc ty zvířata než ty děti“ (Katka), ale jako problém to bylo nahlíženo jen ve vztahu k nenarozenému dítěti.

Vnímaná míra pracovního nasazení Miky a její obětavé lásky ke zvířatům (pečovatelsví v obecném slova smyslu) odpovídá tradičnímu pojetí role ženy v domácnosti. Nejen role muže a ženy, ale také funkce této rodiny naplňovaly tradiční pojetí rodiny.¹¹⁰

Ročník 6, číslo 1/2005, s. 23-27. [cit. 2014-04-23]. Dostupné z: <http://www.genderonline.cz/cs/issue/3-rocnik-6-cislo-1-2005/8>

¹⁰⁹ SINGLY de, Francois. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999, 128 s. ISBN 80-7178-249-1; s. 106

[...] Takhle si představuju, že to fungovalo třeba před sto lety, kdy ty lidi žili víc spjatí s tou přírodou nebo tak a i ty děti v rodině fungovaly tak, že měly jinou roli, než mají ty děti dneska. Dneska ty děti spíš, ne že by tak pomáhaly, ale jsou vychovávány tak, že nejsou v tý rodině tak zapojený. A oni byli zapojený do funkce tý rodiny podstatně víc, pomáhali, starali se a byla na ně naložena větší zodpovědnost. (Aleš)

Ke stereotypní představě tradiční rodiny patří podle informantů také větší počet dětí, manželství a pomoc širší rodiny. Hlavním smyslem tradiční rodiny jako instituce byla výchova dětí a ochranou jejího reprodukčního procesu se stalo manželství. Děti se rodilo hodně, současně byla vysoká úmrtnost. Až v polovině dvacátého století s nástupem dostupné antikoncepce začala porodnost klesat¹¹¹. Dnes je podle informantů normální mít jedno či dvě děti. Avšak lidé, kteří žijí na statku a mají zvířata, „jsou ještě takhle trošku tradiční... a chtějí mít co nejvíc dětí, chtějí mít velkou rodinu“ (Hana).

Ačkoli má Lída dvě děti mimo manželství, v jejích představách je rodina s více staršími dětmi spojena s manželstvím. Velká rodina patří do tradičního prostředí a k němu se stejně samozřejmě váže i manželství. Mezi informanty se názory na potřebu žít v manželství rozcházely. Většina informantů a informantek žije v manželství. Vysokoškolsky vzdělaní lidé preferují tradiční uspořádání rodiny a jen 11 % dětí se v této skupině rodí mimo manželství.¹¹² Podle mužů je ale manželství častěji „jen papír“. Pro ženy mělo manželství větší význam. Dává jim pocit jistoty a pouta, jež je s mužem i dětmi spojuje (příjmení).

[...] Nevím jak pro rodinu, pro ty děti... nejsem schopná mluvit za ty děti, jestli to (manželství) pro ně má nějaký význam nebo ne, když je těch párů tolik nesezdaných, že to pro ně není nějaký handicap nebo že by to nějak extra řešily... Ale má to smysl pro mě jako pro ženu. Protože se ten člověk zavazuje, že má zodpovědnost i za někoho jinýho. Takže je to jako důležitý, že jsem se já zavázala, že mám zodpovědnost za někoho jinýho, a ten druhý se zavázal, že má zodpovědnost za mě. Myslím si, že bez toho „papíru“, když to odlehčím, to není ono. Že si člověk tím aktem takhle natvrdo uvědomí, že to tak je. (Karolína)

¹¹⁰ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2006, s. 312. ISBN 80-86429-58-X; s. 22

¹¹¹ Tamtéž; s. 22

¹¹² MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2006, s. 312. ISBN 80-86429-58-X; s. 264

Pojmy „tradiční“, „normální“ a „běžná“ rodina dokázali informanti poměrně dobře definovat. Na tom, že rodina Miky je tradiční verzí rodiny, se shodovali, ačkoli se přitom odkazovali k různým měřítkům tradičnosti: k tradičnímu způsobu života, k tradičním hodnotám, k tradičnímu plnění genderových rolí. Nakonec se ale ukázalo, že tradičnost nebyla v různých ohledech naplněna, že rodina byla v něčem i „normální“ nebo dokonce „moderní“. Hranice mezi tradičností a normálností tedy nebyla jednoznačná a trendy prožívané doby pronikaly i na venkov do tradičních rodin. Na druhé straně měl každý informant svou vlastní hranici mezi normálním a tradičním nastavenou individuálně, podle svých zkušeností, podle svého okolí a toho, co je v něm běžné. Rodina Miky v kontrastu s moderními městskými rodinami informantů zůstávala přesto vnímána tradičně.

5.4 Netradiční role muže a ženy v rodině

Podřízení rodičovství profesní kariéře by mohlo být mezi informanty přijato s nekritickým pochopením. Většina informantek po narození svého prvního dítěte začala brzy na částečný úvazek pracovat. Přesto nebyly příklady rodin s matkami, které se vymykaly tradičnímu pojetí ženské role, protože se snažily skloubit rodinu s kariérou, přijaty pozitivně a jejich vnímání se zásadním způsobem lišilo. Cílem analýzy v této části bude popsat vnímání dvou přístupů pracujících matek a aktivně zapojených otců a identifikovat příčiny rozdílného hodnocení informanty.

5.4.1 Dvougariérová rodina

Věra, majitelka eventové agentury, byla vnímána jako úspěšná a hodně ambiciózní žena, která něco dokázala. Se svým „moc snaživým kariéristou“ Jakubem, vysokým manažerem, si dobře rozumí a působí jako sehraný pár, „jako lidi, co se navzájem znaj, co spolu komunikují o všem a otevřeně“ (Lída).

Pracovní zkušenosti a manažerské dovednosti se uplatňovaly i v jejich osobním životě. Přesná organizace jejich života, jasná představa o životních cílech a potřeba mít to nejlepší však byla informantům vzdálená. Jejich chování bylo vnímáno jako účelové. Chtěli mít všechno „perfektní a lepší než všichni ostatní“ (Karolína), potřebovali se „za každou cenu odlišit od průměru a zviditelnit se“ (Katka), přitom to všechno možná

dělali i „kvůli nějakému PR“ (Vilém). Pro střední a vyšší sociální třídu je však potřeba vypadat co nejlépe a působit „moderně“, tedy jinak než většina, typická.¹¹³

Věra svým obchodním partnerům neoznamovala aktivně, že je těhotná. Před obchodní schůzkou se s Jakubem „briefovali, jak kdo co bude v jaký pozici mluvit, jestli se může představit tak nebo onak“ (Marek). Ani po porodu nechtěla, aby klienti poznali rozdíl – klienti „musí vědět, že to pro mě není žádný problém, že já funguju dál“ (Aneta).

Je však škoda vytěšňovat téma dětí a rodiny, protože může při obchodních schůzkách posloužit jako „ice-breaker moment, který komunikaci zlidští a lidi spojuje“ (Jiří). Po schůzce s obchodními partnery si to pak sami uvědomili a radovali se, jak své těhotenství „dobře prodali“ (Marek). To jen dále dokazovalo, že „rodičovství brali hodně z pohledu businessu a ne rodiny, že to nebylo myšlený rodinně vážně“ (Marek).

Rysem prokariérně orientovaných partnerů je podle informantů také snaha sledovat moderní trendy. Dostupnost nových a drahých technologií jim umožňovaly neomezené finanční prostředky rodiny. Podle informantů se ale snažili následovat moderní trendy i v přístupu k rodičovství a partnerství – žili jako nesezdaný pár, matka se chtěla brzy vrátit do práce a dítě měla „jen někde na pozadí“ (Marek), naopak otec se aktivně zapojil do péče o dítě. Nejednou se objevila myšlenka, že samo dítě je v jejich rodině otázkou peněz, módy, zábavy a veřejné zajímavosti.

[...] Tak mi přišlo, že mít miminko, být těhotná, je in. Že to (Věra) brala jakoby takhle, že tím bude zajímavá a jako... můžu si to dovolit, mít miminko, mít chůvu a jaký máte nejdražší kočárek... Svým vystupováním mi vyloženě nesesdla a přišlo mi to, že to nedělá proto, že chce mít miminko, ale protože miminko dneska mít je dobrý... můžu si to dovolit, můžu na něj mít nejdražší oblečení, můžu tomu miminku dát všechno... Tak ho můžu mít. (Dominik)

Potřeba být v očích ostatních perfektní se odrážela i v partnerském vztahu mezi Věrou a Jakubem. Ačkoli byla kvalita vztahu přirovnávána k dlouhodobému manželskému vztahu Miky a Josefa, objevily se situace, ve kterých se vůči sobě

¹¹³ SINGLY de, Francois. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999, 128 s. ISBN 80-7178-249-1; s. 95

nechovali jako blízcí partneři. Informanty zaujaly dvě scény, kdy Věra nechtěla partnera u porodu a Jakub zase narozené neočištěné dítě na holé tělo. Představa takových situací nebyla partnerům příjemná, nevypadali by v nich tak dokonale, jak jsou zvyklí. Jejich vztah proto působil jako „dlouhý“. Důležitější pro ně byla v té situaci jejich osobní identita než „manželská jednota“.¹¹⁴

[...] Ty vztahy byly strašně vzdálený...byly dlouhý... jakože ty lidi nejsou u sebe, žijou spolu, ale mají k sobě pořád daleko... protože ženská, která zvažuje, že nevezme svého chlapa k porodu, protože by před ním vypadala blbě, tak jako podle mě není dobře. Znamená to, že ten vztah, že k němu má daleko, že má nějaké zábrany nebo překážky... (Marek)

5.4.2 „Krkavčí“ matka?

Věra po celé těhotenství tvrdila, že bude chtít brzy po porodu začít pracovat a miminko nechá hlídat chůvou. Ani většina informantek nepovažovala kombinaci práce a mateřství za problém, samy si to zkusily a věděly, že práci z domova na zkrácený úvazek v době, kdy dítě spí nebo je s otcem, lze při jednom dítěti zvládnout. Naopak viděly ve Věře někoho, kdo se snaží „skloubit obojí, aby to fungovalo“ (Kristýna), a to neznámá, že by Věra byla „špatná matka“. Zvýšený zájem o práci se v kvalitě mateřství neprojevil, „vlastně mi přišlo, že tomu dítěti se věnuje (Věra) stejně pořád hodně, že to s tím nějak nesouvisí“ (Lída).

Podle informantů bylo také pochopitelné, že pokud je žena podnikatelkou, není možné, aby „tři roky byla doma s dítětem a nechala to (podnikání) někde plavat“ (Kristýna). Na prvním místě mezi jejich životními hodnotami zkrátka zůstává práce, dítě není prioritou a je jasné, že „se to nebude točit kolem něj“ (Aleš). Ve skupině podnikatelů je to tak „normální“.

[...] A to mi přišlo, jako že ty lidi, kteří mají nějaký svůj business a pro který je ta práce důležitá, tak volej takovou tu cestu, že to je normální cesta hodně zaměstnaných lidí. Pokud ona měla tu firmu úspěšnou, tak pro ni bylo těžký se toho najednou vzdát zničehonic. Takže udělala to, co dělá spousta lidí kolem nás. (Aleš)

¹¹⁴ SINGLY de, Francois. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999, 128 s. ISBN 80-7178-249-1; s. 96

I přes pochopení Věřiny potřeby pracovat, to informantky nepovažují za úplně správné a takto brzy by pracovat nechtěly. Rok až dva se budou dětem věnovat plně, péči o děti vnímají jako svou prvořadou úlohu, a kdy nastoupí do práce, nedokázaly ani přibližně stanovit. Část informantek se přidala k většinovému postoji společnosti ke kariéře založeným matkám, který nedoceňuje jejich schopnost živit rodinu, ale zaměřuje se na to, že nejsou tradičními matkami.¹¹⁵ Některé informantky ocenily, že se Věře dařilo naplnit svou představu, že „jim to vyšlo a viditelně fungovalo“ (Karolína).

Muži informanti měli k netradičně vnímanému pořadí životních priorit u žen-matky výhrady a uvažovali, zda a na jak dlouho by se žena s malým dítětem měla vzdát své kariéry. Zazněly názory od jednoznačného postoje, že by se měla vzdát své práce alespoň „ten první půlrok“ (Dominik), až po časově neomezené doporučení s dítětem trávit čas, protože „je fajn si to dítě užít plnohodnotně nějaký čas“ (Vilém), i když to nemusí být hned v prvním roce života dítěte. Muži byli v tomto ohledu tradičnější než ženy.¹¹⁶

Matky informantky jsou vzdělané a profesní ambice před založením rodiny měly a naplňovaly. Tím, že s prvním dítětem začaly pracovat, dokázaly, že se pracovní pozice a finanční nezávislosti nechtějí vzdát. Jak bylo ale zřejmé z hodnocení rodiny Miky, informanti i informantky se více přiklánějí k tradičnímu dělení rolí. K tomu je vede aktuální životní zkušenost s péčí o dvě či více malých dětí, která matkám bere veškerý volný čas. Možný v souvislosti s dvoukariérovou rodinou zmiňuje „dilema jedináčka“, které vychází z předpokladu, že při dvou dětech není možné skloubit dvě kariéry. Někdo v rodině se kariéry musí vzdát, nebo ji odložit, a častěji to bývá matka.¹¹⁷ To potvrzují informantky. Péče o domácnost se dvěma a více dětmi je plně zaměstnává a některé vyčerpává natolik, že by pracovat ani nezvládly.

¹¹⁵ JANOUŠKOVÁ, Klára; SEDLÁČEK, Lukáš. Jiné mateřství. In: *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. [online] Ročník 6, č. 1/2005, s. 19-22. [cit. 2014-05-03] Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/c1c2ab2e7c6ed05a1dff0392b0a4e8c68853b646_jine-materstvi.pdf

¹¹⁶ HAŠKOVÁ, Hana. Pracující matky a genderové role ve výsledcích mezinárodního longitudinálního výzkumu. In: *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. [online]. Ročník 6, číslo 1/2005, s. 23-27. [cit. 2014-04-23]. Dostupné z: <http://www.genderonline.cz/cs/issue/3-rocnik-6-cislo-1-2005/8>

¹¹⁷ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2006, s. 312. ISBN 80-86429-58-X; s. 187

5.4.3 Chůva

Nový rozměr dodala situaci zaměstnané matky chůva najímaná na péči o novorozence. Šestinedělí bylo vnímáno jako jakési období hájení mateřství a nedotknutelnosti vztahu mezi matkou a dítětem. Nově narozené dítě patří své matce, je na ní totálně závislé a mělo by být výhradně s ní¹¹⁸. Věra to ale v takto raném věku dítěte porušila.

[...] Určitě v šestinedělí potřebuje velkou podporu, pomoc, ale spíš jakoby z řad rodiny, od manžela, od maminky. Potřebuje psychickou podporu, potřebuje pomoc, aby měla čas si odpočinout. Ale kvůli tomu, aby mohla pracovat, pořizovat si cizího člověka k tomu dítěti, to nesouhlasím. (Dominik)

[...] Když jsem se vlastně podívala z pohledu maminky a z pohledu toho, že to bylo jejich první dítě, tak bych si to nedokázala představit, že bych takhle malou holčičku jako... nebo miminko, jako svoje dítě... dala někomu takhle cizímu, byť by byl doporučený nebo měl referenci, takže to mi přišlo zvláštní. (Katka)

Věra a Jakub si chůvu najímali, protože neměli v blízkosti bydliště ani jednu babičku. Příbuzenská výpomoc ze strany orientační rodiny¹¹⁹ je vnímaná jako přirozená a vítaná. Placení chůvy naopak odráželo postup uplatňovaný ženami, které si pořizují dítě až po té, co dosáhly úspěchu a mají tedy finanční možnosti platit si kvalitní pomoc při péči o dítě a domácnost.¹²⁰ I podle informantů to bylo „logické“ a „praktické“ řešení a od určitého věku dítěte si to dokázali představit. Odevzdání dítěte do cizích rukou ale vnímali jako „škodu spíš pro ni, to dítě to asi ani neřešilo“ (Aneta), vztah si dokáže vytvořit k jakékoli osobě, která se mu láskyplně dlouhodobě věnuje¹²¹.

[...] Určitě ne po půl roce a ne s chůvou... myslím si, ty dva roky jsou pro mě ta hranice, kdy by to dítě, myslím si, mělo být s tou mamčou...[...] Ta chůva to není..., ještě tak tu babičku vidím... ale chápu, ten, kdo nemá babičku, chůva je vlastně jediný, ale já bych tam měla, já bych se strašně bála, že to dítě bude mít radši tu chůvu než mámu, jak to člověk zná z médií: dítě pláče, když chůva odchází a máma přichází. (Sylvie)

¹¹⁸ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2006, s. 312. ISBN 80-86429-58-X; s. 152

¹¹⁹ SINGLY de, Francois. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999, 128 s. ISBN 80-7178-249-1; s. 53

¹²⁰ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2006, s. 312. ISBN 80-86429-58-X; s. 196

¹²¹ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2006, s. 312. ISBN 80-86429-58-X; s. 181

Chůva může být za určitých okolností i „super“ (Karolína). Pro Karolínu jsou skutečným důvodem zdravotní komplikace a velká únava, ale jako matka nepocituje, že by dělala něco špatně. Babičky nemůže využívat tak pravidelně, jak by si přála. A i pro dítě je to podle ní s chůvou lepší. Její vlastní potřeby jsou pro ni stejně důležité jako potřeby dítěte a obojí se snaží optimálně vyvážit.¹²²

[...] Budu odpočívat, budu spát a budu číst, budu si zařizovat nějaký věci, kdy bych normálně musela jít s ní... Třeba zejtra, ona jakoby přijde a já si půjdu zařídit rodičovskou. Já bych s ní musela běhat po dvou úřadech a já ještě nevím kam. Takhle ji jí dám, ona s ní půjde na procházku a já si to mezi tím vyřídím. A sejdem se zase doma. (Karolína)

Věra by se dala s ohledem na své životní hodnoty a realizaci vlastních potřeb jednoduše označit za „krkavčí matku“¹²³. Dítě od začátku nestavěla na první místo tak, jak se tradičně od ženy očekává. Podle informantů bylo ale předčasné soudit, jaká bude matka, byla teprve na začátku svého mateřství a možná „si časem uvědomí, o co přišla“ (Aneta). Chtěla být „skvělou matkou, která to zvládne“ (Hana), ale podle informantů orientace ženy na práci a vtáhnutí cizí chůvy do čerstvě založené rodiny neprospívá vztahům v rodině, „nestmelí jí to“ (Dominik) a nevznikne „intenzivní mateřský vztah“ k dítěti (Marek). Polehčující okolností bylo, že Věra chůvu využívá „jen“ dvě odpoledne v týdnu. Nebyla proto „taková, že by na to dítě kašlala a chtěla se věnovat jenom tý kariéře, ona chtěla vlastně zvládnout obojí“ (Kristýna).

5.4.4 Rodinný otec

Nakonec to byl Jakub, kdo v jejich vztahu „víc přehodnotil svoji práci a myslím, že ten se pomalu víc omezoval než ona, protože se snažil jako nějak fungovat jako rodič“ (Aneta). Jakub se vedle své práce (tradiční role živitele) viditelně zapojoval do příprav na rodičovství i do péče o dítě, což ocenilo několik informantek. Podle nich

¹²² SINGLY de, Francois. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999, 128 s. ISBN 80-7178-249-1; s. 91

¹²³ JANOUŠKOVÁ, Klára; SEDLÁČEK, Lukáš. Jiné mateřství. In: *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. [online] Ročník 6, č. 1/2005, s. 19-22. [cit. 2014-05-03] Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/c1c2ab2e7c6ed05a1dff0392b0a4e8c68853b646_jine-materstvi.pdf

naplňoval ideální představu dnešního otce, z typologie otců Blankenhorna jej lze přirovnat k „rodinnému otci“.¹²⁴

[...] Vybírali spolu, chodili po těch porodnicích.... Už jenom tenhle fakt mi přijde jako hodně pozitivní, když se ten chlap do toho zapojí. Divila bych se, když by teda partner spoluvybíral i oblečky, to mi teda přijde vyšší dívčí... nebo i výběr porodnice nebo podívat se do porodnice... Jestli to ten partner spoluabsolvoval, tak to teda klobouk dolů..., když to беру za sebe, protože jsem si tohle všechno rozhodovala sama. (Sylvie)

Otce, který by se po návratu ze zaměstnání zapojil v domácnosti nebo do péče o děti, by si v ideálním případě přála většina informantek. Některá označuje rodinnou situaci s takovým otcem za „lepší případ“ (Kristýna), za „moderní trend“ (Sylvie) anebo za „samozřejmost“ (Lída). Pokud se naopak muž nedokáže o dítě postarat, je to něco nesprávného a negativního. Informantky ale své muže omlouvají v případě nezapojení buď pozdním příchodem z práce, únavou, nebo tím, že si k tak malému dítěti zatím nedokáží vytvořit vztah. Informantky tak potvrzují ustavující se normu ideálního otce, současně se staví do výhradní pozice pečovatelky, pokud se otci zrovna nehodí zapojit se a volí některou z mužských taktik úniku od domácích prací.¹²⁵

Jakubova postava byla hodnocena poměrně negativně. Dojem z něj kazily jeho projevy nevzdělanosti, když neznal jako nastávající otec pojem „klystýr“ nebo radil v různých situacích Věře, i když by to zvládala dobře sama. Snaha o perfekcionismus, nereálnost očekávání a přetvářka se vytratily až během porodu. Do své nové role nastoupil s emocemi a stal se optimálním doplňkem kariérně založené matky pečující o malé dítě.

Po narození dítěte byla role živitele a role pečovatele mezi matku a otce rozdělena tradičním způsobem, ale tím, jak si byli partneři podobní zaměřením na kariéru, „nebylo vůbec podstatné, kdo je otec a kdo je matka, byli natolik stejný, natolik ‚business like‘ a hrozně ‚busy‘“ (Aleš). Tradiční ženská role pečovatele i mužská role

¹²⁴ DOVÁLELOVÁ, Jana. Maminka + tatínek = mamínek: Mediální obraz mužů na rodičovské dovolené. In: *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. [online] Ročník 5, č. 4/2004, s. 12- 14. [cit. 2014-04-25]. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/70bbc34719e5b8667dd7ae0557a7f187156bc6f4_rocnik05-4-2004.pdf

¹²⁵ SINGLY de, Francois. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999, 128 s. ISBN 80-7178-249-1; s. 109

živitele tak ztrácela jasné obrysy, stejně jak to popisuje Francois de Singly u své „rovnostářské rodiny“.¹²⁶ Oba stáli o kariéru, ale oba se aktivně zapojovali i do příprav před porodem, „vybírali jméno, kupovali kočárek, tak nejvíc procházeli těma věcmi před kamerou, kterejma procházej lidi, když čekaj dítě“ (Lída). Muž v aktivní roli otce, a naopak žena částečně se vzdávající mateřské role pečovatele představu rovného postavení partnerů podporovala.

5.5 „Prohozené“ role muže a ženy

Muže a žena se mohou dohodnout na plnění sociálních rolí netradičním způsobem, žena se stává živitelkou rodiny a muž pečuje o dítě.¹²⁷ Taková situace nastává podle informantů hlavně z finančních důvodů, přičemž „finanční rozdíl musí být velký“, anebo je žena natolik emancipovaná, že se potřebuje realizovat (Sylvie). Hledisko maximalizace celkového zisku rodiny¹²⁸ bylo v situaci hrdinky Petry pochopitelné. Partner Abel navíc nemá pro práci v České republice pracovní povolení a podle informantů bylo přímo samozřejmé, že si práci začala hledat matka.

5.5.1 Živitelka rodiny

Petra byla vnímaná jako inteligentní a vzdělaná žena, jako „organizátorka“, která se dokázala o rodinu postarat a věci správně „odkomunikovat“, jako ambiciózní typ ženy, která ví, co chce. Vykazovala tradiční mužské vlastnosti¹²⁹ a roli živitelky dokázala zvládnout. Jako matka pracující krátce po porodu si přitom vysloužila v porovnání s Věrou zásadně pozitivnější hodnocení. Neobjevilo se přirovnání ke „krkavčí“ matce. Začít pracovat musela, protože její mzda byla jediným příjmem rodiny.

¹²⁶ SINGLY de, Francois. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999, 128 s. ISBN 80-7178-249-1; s. 106

¹²⁷ ŠMÍDOVÁ, Iva. Rodiny, kde pečují otcové. In: *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. [online] Ročník 5, č. 4/2004, s. 10-12. [cit. 2014-04-27] Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/70bbc34719e5b8667dd7ae0557a7f187156bc6f4_rocnik05-4-2004.pdf

¹²⁸ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2006, s. 312. ISBN 80-86429-58-X

¹²⁹ DOVÁLELOVÁ, Jana. Maminka + tatínek = mamínek: Mediální obraz mužů na rodičovské dovolené. In: *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. [online] Ročník 5, č. 4/2004, s. 12- 14. [cit. 2014-04-25]. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/70bbc34719e5b8667dd7ae0557a7f187156bc6f4_rocnik05-4-2004.pdf

[...] Pokud se na to zase podívám z hlediska tý Petry a Abela a pokud to znamená existenční ohrožení tý rodiny, tak potom jako je správný rozhodnutí, ok, si vzít chůvu ‚Abela‘, který v podstatě dělal tatínka a chůvu současně. A ta ženská šla do práce, což bylo podle mě správně, protože to bylo nezbytně nutné. Šlo o materiální zajištění. Ale ve chvíli, kdy mám peněz jako želez a po dvou měsících si řeknu, že musím začít chodit do práce, tak si myslím, že něco není v pořádku, z rodinného pohledu.“ (Marek)

Petřiny manažerské schopnosti, které její rodině umožňovaly finančně přežít, se uplatňovaly i v osobním životě. Ve vztahu k mladšímu a méně vyzrálému Abelovi vystupovala důrazně a dominantně, byla to spíše „matka samoživitelka než nějaký partnerský vztah“ (Lída). Informanti si uvědomovali nadřazenost Petry v souvislosti s tím, jakým způsobem s Abelem jednala, než za ní do Čech přijel. V tomto kontextu byl její přístup vůči partnerovi „bezohledný“ a „manipulátorský“, protože „ho prostě uvedla do situace, že ho tak jako přitáhla, že ho vytrhla z těch jeho kořenů“ (Aneta). Abel působil na informanty vzhledem k novému prostředí a nižšímu věku zranitelně a „jako dítě“ (Kristýna), a od Petry jako ženy, navíc se zkušeností s životem v cizí zemi, proto očekávali citlivější přístup (Karolína).

Profesionální deformace vzdělané ženy, která se z informantům nejasného důvodu stala matkou, ji vedla k tomu, uspořádat si život¹³⁰ a vytvořit rodinu. Je možné, že si to „dala dohromady, že než být sama s dítětem...“ (Katka). V rozhodování o přístupu k vlastnímu rodičovství hraje roli proces socializace, především té primární v rodině¹³¹, a Petra měla vzor úplné a funkční rodiny. Abela podle informantů chtěla zapojit do role otce, ale v kontrastu s jeho neznalostí prostředí, jazyka a zvyků působilo jednání Petry vůči Abelovi jako „nezodpovědné“ a „naivní“. Hlavně když „od něj očekávala nějaký věci, který on ani nemohl plnit... že bude jako správněj český chlap“ (Karolína).

Informantka s pracovními zkušenostmi v manažerské pozici a teoretickými znalostmi z oboru interkulturní komunikace Petru naopak obdivovala, jak situaci s ohledem na délku její známosti a kulturní rozdíly zvládla.

¹³⁰ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2006, s. 312. ISBN 80-86429-58-X; s. 152

¹³¹ Tamtéž

[...] Nevím, jestli bych to já zvládla, ale líbilo se mi, že toho chlapa do těch Čech dostala. Oni si tam dlouho dopisovali, ona nevěděla, jestli přijede, teď mi tam nacvakávala ta interkulturní komunikace, Afričan a Češka, jaký on měl úplně diametrálně... jak ona mu ukazovala, co je to salám nebo jiný zajímavý momenty, ale vůbec, že si stála za tím... Protože oni se moc neznali, to byla jen taková krátká známost, nepamatuju si, že by to byla nějaká velká láska... tak že ho sem vůbec dostala... (Sylvie)

Jako matka (po porodu) v docusoapu moc nevystupovala, a proto informanti nedokázali její mateřství nijak konkrétně vyhodnotit. V jejich očích byla jednoduše dobrý rodič, protože se o rodinu starala. Dítě s naprostou důvěrou vložila do rukou Abela (Sylvie) a hodnotící úsudky ohledně rodičovství v jejich páru směřovaly právě k němu.

5.5.2 „Nový“ otec

Abel se stal v roli otce kladnou postavou, v kontrastu s otcem dítěte Lucie, který se k otcovství nehlásil, v kontrastu k „dnešním“ mužům, protože „leckterý by se bránil“ (Sylvie) zůstat doma na rodičovské, a také k mužům z generace našich otců, protože „soudě podle mého (Lídy) táty, se (dnešní muži) mnohem víc zapojujou“. Přístupy k otcovství prošly historickým vývojem a tradiční dominantní a autoritativní „starý“ otec má dnes svůj protipól v „novém“ otcí,¹³² přejímajícím roli pečovatele, tradičně pojímanou jako ženskou.

V roli otce se ocitl Etiopan Abel neplánovaně, po krátké známosti. Vztah s cizincem z odlišného kulturního prostředí představuje podle informantů velké riziko. I Petra si to asi uvědomovala, proto působila „nejistě“ a „nervózně“, než Abel přijel. Ačkoli přiletěl a zdálo se, že mezi nimi vzniká partnerský vztah, jazyková bariéra na straně muže, a především cizí a zásadním způsobem odlišné kulturní prostředí vyvolávaly v informantech nedůvěru v dlouhodobou funkčnost jejich vztahu. Objevily se komentáře jako „uteče, jak nejdřív to půjde“ (Katka) nebo „jeho to tady udolá“ (Aleš). Vytvořit funkční partnerský vztah a „vyjít s druhým člověkem a dobře

¹³² DOVÁLELOVÁ, Jana. Maminka + tatínek = mamínek: Mediální obraz mužů na rodičovské dovolené. In: *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. [online] Ročník 5, č. 4/2004, s. 12- 14. [cit. 2014-04-25]. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/70bbc34719e5b8667dd7ae0557a7f187156bc6f4_rocnik05-4-2004.pdf

fungovat je složitý i normálně“ (Vilém), velké kulturní rozdíly přináší dodatečné „výzvy“.

Jako „mladý“ a „nevyzrálý“ cizinec vyvolával v roli nastávajícího otce řadu stereotypních představ. Týkaly se už jeho příjezdu, kdy se nedalo počítat, že se někdo „x tisíc kilometrů daleko k tomu (otcovství) bude vyloženě hlásit, že se postará“ (Katka). Za tím, že přijel, viděli informanti aktivity Petry (viz výše), ale na druhou stranu „kdyby nechtěl, tak by nepřijel“ (Hana). Bylo to i jeho rozhodnutí, a proto se zachoval „férově“, „postavil se k tomu čelem“ (Aleš).

Jiné kulturní prostředí a zcela odlišný životní styl, než na který byl zvyklý, stavěly Abela do pozice „nepraktického“ muže, který se s přístupem „nějak to půjde“ nedokáže o rodinu postarat (Katka). Po narození dítěte ale překvapil a prolomil další stereotypní očekávání předpokládající nezáměr tak nevyzrálého muže o dítě. Překážkou mezi otcem a dítětem se nestal nízký věk, protože se ukázalo, že „na to jak byl strašně mladinkej, tak byl zodpovědněj“ (Aneta), ani kulturně odlišná země původu.

[...] Pamatuju si, že to bylo hrozně hezký, že se k němu hezky choval, že si člověk tak nějak stereotypně říkal, že nějaký chlap z třetího světa nebude mít o to dítě vůbec zájem, že to malý dítě ho nebude zajímat, ale on byl takovej fakt správnej otec, že se tak hezky k němu měl. (Vilém)

Abel se poměrně brzy po porodu ujal role pečovatele. Představa zůstat v domácnosti a starat se o dítě nebyla většině mužů informantů blízká, viděli se v tradiční mužské roli živitele. Leckterý muž by se bránil a raději „šel s lopatou“ (Sylvie). Ženy informantky uznávaly, že se spousta mužů dokáže o děti postarat lépe než v dřívější době, k dlouhodobé péči o dítě ale ani podle nich muži netíhnou. Projevují sice dobrou vůli a říkají, že by to zvládli a dělali, ale když „přijde na věc“, tak zjistí, že to dělat nechtějí (Kristýna).¹³³ Liberalizační tendence ve vnímání tradiční role muže a ženy jsou u mužů slabší než u žen a neochota vzdát se své práce výměnou za společensky méně uznávanou domácí činnost je toho důkazem. Muži preferují setrvat

¹³³ SINGLY de, Francois. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999, 128 s. ISBN 80-7178-249-1

ve své tradiční roli živitele. Otec na rodičovské dovolené se u nás vidí zřídka (2,5 % mužů)¹³⁴.

I pro ženy je ale představitelnější situace matky v roli pečovatelky, protože k „dětem patří máma“ (Sylvie). Pro ženy je totiž důležité žít s mužem, který zvládá úspěšně svou práci, úspěšněji než péči o domácnost.¹³⁵ Do role pečovatele se muž dostává z racionálních ekonomických důvodů (viz výše). Je přitom možné, že se s odkazem na tradiční vnímání role muže nesetká s pozitivní odezvou svého okolí, především na tradičnějším venkově.

[...] No muž je doma většinou v případě, že ta ženská má nějakou dobrou pozici, které se nechce vzdát a přebírá tu chlapskou roli a živí tu rodinu. A ten chlap na nějaký nižší pozici je ochotnej se vzdát toho, poslouchat posměchy kamarádů, že...[...] Ženský to ocení, ale chlapi, si myslím, že to moc nechápu. Ale záleží na postavení, že třeba ve městech nebo v Praze, si myslím, že je to víc... nebo že na vesnicích by to ti chlapi víc odsoudili, že nějakej chlap zůstane doma s dítětem, než tady ve městě. (Kristýna)

Venkov staví muže do jeho výhradní role živitele. Ve velkoměstě, kde je vyšší koncentrace vysokoškolsky vzdělaných lidí a také více možností profesního růstu pro muže i ženy, je nedodržení tradičně vnímaných rolí muže a ženy častější. Napomáhají tomu také v průměru vyšší příjmy domácností a propracovanější systém předškolních vzdělávacích zařízení pro nejmenší děti.

Mezi mými informanty byl otec, který se rozhodl zkrátit si pracovní úvazek a tři dny v týdnu (když chodila do práce partnerka, se kterou se střídal na jednom pracovním místě) zůstal doma s ročním dítětem. Motivem pro takové řešení však nebyl finanční důvod, ale touha užít si intenzivně čas s dítětem a současně dát partnerce možnost, aby se po dlouhé době realizovala mimo domov. Vyzkoušel si být s dítětem častěji i rutinu mateřské dovolené a „stálo to za to“ (Vilém).

Motivy Abela ani jejich vyjednávání o výměně rolí nejsou z docusoap známy. Pracovat ale nemohl a roli pečujícího otce přijal tak „jako že jo“ (Sylvie). V roli

¹³⁴ Česká společnost se atomizuje, ale neopouští tradiční model rodiny. [cit. 2014-05-11]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/ceska_spolecnost_se_atomizuje_ale_neopousti_tradicni_model_rodiny

pečujícího otce si pak získal velké sympatie žen i mužů informantů. Miminko si užíval a bylo vidět, že ho má rád a udělá pro něj všechno. Péči o něj zvládal dobře a klidně.

[...] On byl takovej pohodář, prostě nevybavuju si situace řvoucí dítě a táta ve stresu, ale řvoucí dítě a tak dobrý, tak to zvládnem, pochováme, napijeme... (Sylvie)

Ačkoli si málokdo roli pečujícího otce dokázal představit, příklad Abela byl přijat s projevy podpory a „fandění“. „Má to těžké, zažil kulturní šok, Petra s ním manipulovala“... v kontrastu s takovými výroky předpokládajícími neúspěch musela být snaha mladého otce vnímána jako úspěch. Obstál hned v několika podle informantů kritických situacích – přijel, neutekl, pomáhal, fungoval a měl rád. Byl to „dobrý“, „správný“, „nejlepší“ otec. Ale i kdyby se jednalo o „obyčejného“ Čecha, muž by za svůj příspěvek k péči o dítě v nepřírozené femininní roli sklídl obdiv.¹³⁶

Rodiny s netradičním rozdělením rolí muže a ženy byly vnímány jako moderní v tom, že se matka brzy vrací do práce a otec zaujímá poměrně aktivní roli v péči o dítě. Způsob, jakým byla oslabena tradiční role ženy a tradiční role muže, byl vysvětlením odlišného hodnocení rodin.

Hlavní rozdíl mezi páry byl v tom, jak kdo přistupoval k rodičovství. Proti sobě stály vnímané „odložení“ dítěte u Věry a Jakuba a „obětování všeho“ pro společný život a dítě z pohledu Abela. Věra s Jakubem to měli všechno hodně jednoduché, nemuseli za nic bojovat, vše včetně dítěte bylo dobře naplánováno. Naopak Petra s Abelem museli překonat několik administrativních i finančních překážek a žili v nejistotě díky novému vízu pro Abela. Věra chtěla začít pracovat a dítě předat chůvě, Petra potřebovala pracovat, aby uživila rodinu, a o dítě se staral naplno otec. Sympatie k rodině Petry a Abela vycházely z jejich složité situace, již se spolu snažili překonat. Svou roli přitom u Abela jistě sehrál také prvek novosti, který vzbuzoval zájem o další osud tohoto páru.

¹³⁵ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2006, s. 312. ISBN 80-86429-58-X; s. 188

¹³⁶ JANOUŠKOVÁ, Klára; SEDLÁČEK, Lukáš. Jiné mateřství. In: *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. [online] Ročník 6, č. 1/2005, s. 19-22. [cit. 2014-05-03] Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/c1c2ab2e7c6ed05a1dff0392b0a4e8c68853b646_jine-materstvi.pdf

5.6 Samoživitelka a role širšího rodinného zázemí

Situace samoživitelky byla pro informanty těžko představitelná. Vnímali ji jako velice složitou a náročnou, ale nedokázali, nebo nechtěli některé kroky Lucie hodnotit, protože „když člověk v takové situaci není, nedokáže posoudit, jak by se zachoval“ (Kristýna). Jako žena bez trvalého partnerského vztahu musela učinit několik zásadních rozhodnutí, jimiž mohla korigovat svou situaci. Rozhodnutí, zda si dítě nechat, bylo nejdůležitějším a nevratným.¹³⁷

Dobrovolně by informanti v roli samoživitelky být nechtěli, ale „do takové situace se může dostat kdokoli“ (Kristýna). Rodiny samoživitelek patří v průměru k nejchudším sociálním skupinám.¹³⁸ Lucie nebyla výjimkou, s omezenými finančními prostředky ale neuměla hospodařit. Podle informantů to byly její nevyzrálost, nízký věk, nízké vzdělání, nebo prostě hloupost, jež ji vedly k rozhodnutím dále prohlubujícím její špatnou situaci.

[...] Myslím si, že jakoby to v jaký situaci byla, byl jen jakýsi důsledek jejího chování a životního postoje, a de facto, když to řeknu úplně natvrdo, tak si za to trochu mohla sama, do jaký situace se dostala. Aspoň to na mě takhle působilo. Nepůsobila na mě jako člověk, který je nějak moc zodpovědný a tím, že má dítě... ona žila stejně, jako žila před 15 lety, nějaký dítě tam bylo a nebylo... (Aleš)

Nerozvážná „pubert'áčka“ „neměla svůj osud plně v rukou“ (Aleš). Odhodlání pustit se do mateřské role v osamocení bylo obdivováno, ale současně vnímáno jako jeden z jejích dalších „úletů“. Naivita a unáhlenost, se kterou přistupovala k hledání nového partnera, to v očích informantů potvrzovala.

[...] Když by myslela nějaký vztah vážně, tak by se nechovala tak, jak se chovala, jakože vlastně hned za ním chtěla letět, to děcko, já nevím kolik mělo měsíců nebo týdnů, nechat tady kamarádce nebo komu a prostě jet tam... Přišlo mi, že si ona vyloženě chce užít a jet si za tím chlapem a vidět třeba něco a nešlo až tolik o to trvalé... trvalé zázemí nebo vztah... jakože jí šlo spíš o zážitek. Protože se prostě nechovala tak zodpovědně. Když si s někým skypeješ nevím kolikrát, týden nebo dva týdny, tak hned

¹³⁷ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2006, s. 312. ISBN 80-86429-58-X; s. 150

¹³⁸ GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 2013, 1049 s. ISBN 978-80-257-0807-1; s. 305-350

nepřemýšlíš o tom, že hned pojedíš do Norska, necháš tady dvouměsíční mimino, a tak... To mi nepřijde jako úplně normální. (Hana)

Lucie si podle informantů hledá partnera kvůli finančnímu zabezpečení dítěte i kvůli sobě, protože potřebuje vztah a chce úplnou rodinu. Žena v její situaci si ale bude hledat partnera složitě, hlavně kvůli dítěti (Dominik). Omezujícím se bude postupně stávat i věk.

[...] Pro ženskou nad 30 let je těžký najít si chlapa... Protože je jasný, že ta ženská loví chlapa za účelem dítěte a rodiny – když je to 30+ bezdětná. A v případě, že už dítě má, tak loví za účelem postarání se o rodinu. Chlapi, který jsou rodinný typy, tak jsou vybraný a zadaný v těch letech... (Marek)

Největším úskalím samoživitelky však byla nehospodárnost. Nechová se logicky, protože nekojí a „umělý mlíko je hodně drahý a v tý její finanční situaci bych nechtěla ještě platit to mlíko“ (Lída). Lucie je také „nezodpovědně nastavena“ a sleduje „svůj vlastní komfort“ (Marek), přitom by se v případě, že má málo peněz, měla uskromnit a upřednostnit dítě.

[...] Nedokážu si představit vyžít z mateřský, ze sedmi tisíc, platit nájem, živit dítě... ale ona dostala porodné a za to porodné sice nakoupila nějaký nutrilony a nějaký lahvičky, ale pak si nakoupila strašně pro sebe, nějaký rifle a svetry... Což mi šel z toho mráz po zádech, protože když vím, že nemám otce a... i ona argumentovala, že už dlouho si něco potřebovala koupit. Ale nějaký věci určitě měli, a tak co, tak by nebyly moderní, tohle bych jako v životě neudělala jako matka. Hlavně abych měla pro to dítě ty věci... To bylo rozhazovačný. (Sylvie)

Samoživitelka Lucie není schopná dosáhnout změny k lepšímu sama. Každým novým rozhodnutím si „tropí další problémy“ (Lída). Rodičovství je přitom náročné i za normálních podmínek, kdy „člověk má všechno, má toho partnera, i ty finance“, ale Lucie „neměla opravdu vůbec nikde oporu, ani tu rodinu“ (Sylvie). Mateřství by mohla zvládat lépe, kdyby kolem sebe měla rodinné zázemí.¹³⁹ To však chybělo a tím „vynikly její slabiny“ (Aleš). Za špatnou matku však považována nebyla, bylo poznat, že má dítě ráda a snaží se dělat, co může.

¹³⁹ SINGLY de, Francois. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999, 128 s. ISBN 80-7178-249-1; s. 73

Původní rodina, ze které člověk pochází a ve které převzal určité modely chování za své, je směrodatná pro Lucii. Její problémy vycházejí z toho, že je „nastavena nezodpovědně“ (Aleš), pronásleduje ji fakt, že pochází ze „špatné rodiny“ (Lída). Lze u ní pozorovat, že prostředí, v němž člověk vyrůstá, působí, a i kdyby se snažila sebevíc, tak „prostě v něčem byla vychovaná, něco bere jako samozřejmý a holt ten její život tomu odpovídá“ (Lída). Usiluje o šťastnou, úplnou rodinu, ale chybí jí správné rodinné vzory. Ani při hledání partnera nemá se svým omezeným rozsahem kontaktů (hospodské pracoviště) naději, že si příště vybere lépe (Aneta). Vzdálenost mezi podobou jejího ideálu rodiny a konkrétních činů a rozhodnutí v jejím životě potvrzují, že je to pro ni těžké, že „něco říká a něco jiného dělá“. (Marek)

Také těhotná Petra se mohla ocitnout v roli samoživitelky, příjezd Abela nebyl do poslední chvíle jistý. Byla však vnímaná jako inteligentní, dominantní, dobrá manažerka (tedy pravý opak Lucie) a informanti o ni neměli strach. Připravovala se na porod sama, snad i „počítala s tím, že zůstane sama, když si najde někoho tisíc kilometrů daleko“ (Katka). A nejspíš by to i sama dobře zvládla, i díky rodinnému zázemí, které ji podporovalo.

[...] Ona měla rodinu a zázemí, takže podle mě, pokud by ten Abel nepřišel, tak by na tom byla asi ne úplně špatně, asi ne úplně dobře, ale asi by to (příjezd Abela) nebyl limitující faktor si to dítě nechat nebo nenechat. (Marek)

Pro zvládnutí role samoživitelky je podle informantů důležitá existence širšího rodinného zázemí, která matce ulehčí celkovou situaci. Dokáže nahradit partnera a potlačit slabé stránky samoživitelky. Kontrast v kvalitě rodinného zázemí mezi Lucií a ostatními hrdinkami s normálně funkčními vazbami mimo svou nukleární rodinu zdůraznil význam širší rodiny.

Důležitou roli sehrálo rodinné zázemí i v případě upevnění vztahu Petry s Abelem po jeho příjezdu. Jako „tolerantní“ byla vnímána širší rodina díky způsobu, jak Abela jako cizince „akceptovala a přijala“ (Marek). Petra ale možná využila svou rodinu také jako jakousi páku, jak si Abela udržet.

[...] On teda musel prožít úplně kulturní šok a myslím, že nebýt toho, že ona tady měla to rodinný zázemí, tak že on by zdrhnul. Protože být typu sama ženská, tak že by to nerozdejchal. Ale tím, že byl trochu pod tlakem tý rodiny i tý holky, tak že se musel přizpůsobit. (Aneta)

Dobře fungovali i prarodiče v úplných rodinách Věry a Miky. Přesto Giddens hovoří o postupném slábnutí vazeb do širší rodiny.¹⁴⁰ Vnímali to tak i informanti, protože intenzivnější vztah mezi Miky a babičkou, která „žila s nimi a pomáhala na statku“, byl označen za tradiční (venkovský).

5.7 Plánované rodičovství = šťastné rodičovství?

Při srovnávání plánovaného a neplánovaného rodičovství informanti zmiňovali rozdíl mezi těmito dvěma modely, a to v míře užívání si rodičovství. Další analýza proto bude zaměřena na porovnání vnímané kvality rodičovství, které je buď součástí reprodukčních strategií dvou partnerů, anebo je náhodnou událostí, ke které je třeba se nějak postavit.

Pokud jedinec zvažuje založení rodiny, hodnotí svou připravenost psychickou, fyzickou a finanční.¹⁴¹ Pokud k rodičovství přistupuje zodpovědně, neměl by dopustit narození dítěte do jiných než ideálních podmínek, protože právě ty mohou determinovat míru „rodinného štěstí“. Mezi podmínky, které podle informantů mohou bezproblémový průběh rodičovství zajistit, patří: osobní vyzrállost, správný věk, funkční partnerský vztah, finanční zajištění, funkční širší rodinné zázemí. Nesplnění některé z podmínek staví hrdiny docusoap v očích informantů do nejistoty.

Plánovat rodičovství je podle informantů normální, obzvláště když jej někdo chce brzy kombinovat s prací. Plánované rodičovství je pro rodiče lepší, protože „se jim nestane něco, co je pak rozhodí“ (Lída). Záleží ale na míře detailnosti „plánu“. Věra a Jakub plánovali s ohledem na své manažerské dovednosti hodně, ale „existují i větší ‚plánovači‘, kteří jsou pak rozčilený, že jim to nevyjde“ (Lída).

¹⁴⁰ GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 2013, 1049 s. ISBN 978-80-257-0807-1; s. 305-350

¹⁴¹ HAŠKOVÁ, Hana. *Fenomén bezdětnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2009. ISBN 978-80-7419-020-9; s. 69-97

Věra s Jakubem naráželi na to, že jejich nereálná očekávání nebylo možno v praxi realizovat. Třeba při plánování porodu důkladně vybírali porodnici, přikládání miminka na holé tělo, ale vůbec si nepřipouštěli zdravotní komplikace a „ty je nakonec dohonily“ (Karolína). Zajímavé bylo přirovnání naplánovaného dítěte k pracovnímu „projektu“ či „záměru“.

[...] To rodičovství tam bylo jenom něco, co se mělo udělat nebo muselo, ale ne že by to bylo úplně od srdce. Bylo tam něco jakoby podnikatelský záměr to rodičovství. A perfektně naplánovaný, po těch 3 měsících do práce a teď se o to dítě bude starat ten a ten, prostě takový podnikatelský naplánování toho života. (Aleš)

Rodičovství v případě Miky, která čeká své třetí dítě, je zřejmě také plánované, ale plán dosahuje ve srovnání s Věrou zanedbatelné přesnosti. Rodina je již funkční a zaběhnutá.

[...] Tam (u Miky) asi v podstatě to nebylo podstatný, jestli to bylo plánovaný nebo neplánovaný, protože oni by se postavili stejně k té výchově, i kdyby to bylo neplánovaný. [...] Že vlastně má třetí dítě, že ji to nijak nerozhodilo, nezasáhlo, že byla prostě v pohodě. (Aleš)

Intenzita potřeby se na dítě důkladně připravit i způsob řešení různých situací s miminkem po jeho narození souvisí podle informantů s počtem dětí v rodině a zkušenostmi matky. V případě Miky je počet dětí kombinován s přirozeností, se kterou k rodičovství přistupuje. Ve srovnání s Věrou proto nic neřeší a je v pohodě.

[...] S tím prvním dítětem prostě ti rodiče, myslím oba dva, ne jen ta matka, to hrozně prožívají. Ta matka teda, myslím, že víc, že chce mít prostě všechno tip top... Teda možná, že některá maminka i při třetím dítěti chce mít všechno tip top (smích)... a možná, že to i jde, ale... no ale, že prostě potom s těma dětma dalšíma už člověk řeší spíš provozní věci, ne že by u toho prvního řešil blbosti, to ne, ale zdá se mu u toho druhého nebo i u toho třetího, že u toho prvního řešil i nesmysly. (Katka)

Abych byla schopna posoudit subjektivní pocit štěstí, který u každého informanta vychází z jiných předpokladů, hledala jsem v jejich odpovědích výrazy vedoucí k pocitu štěstí a spokojenosti jako je „láska“, „jistota“, „pohoda“, „úspěch“ nebo to, že „rodina funguje“.

Miky působila podle informantů vždy šťastně, „sálala z ní láska k dětem, ke zvířatům“. Jako pár byli vnímáni jako vyrovnaní a spokojení, ačkoli jejich životní situace nebyla jednoduchá. Jen měli jiné životní hodnoty a očekávání od života. Strukturou rodiny, kvalitou vztahů i důležitostí dítěte působili jako „šťastná rodina“ padesátých let.¹⁴²

[...] Působili strašně harmonicky, bez sebemenšího problému. Táta vystupoval pohodářsky. Že „měli jsme doteď starý nefunkční auto a pořídil jsem starý, ale funkční... za měsíc stejně nebude fungovat“. Takže prostě vyloženě, ač si myslím, že to není možné, aby neměli problémy, ale působili spořádaně a šťastně. Ale říkám, nejsem přesvědčený, že ty problémy nemaj. (Dominik)

Věra s Jakubem měli nejlepší předpoklady vytvořit „perfektní rodinu“. Netradičním nadřazením práce nad dítě ve svém hodnotovém žebříčku se ale stali negativně vnímanou rodinou, „jejich rodičovství bylo nejhorší“ (Marek). Měli úspěch, peníze, mohli dát svému dítěti to nejmodernější vybavení, ale nevíme, zda o to samotné dítě vůbec stáli. Nevytvořili obraz šťastné rodiny, ale každý sám za sebe šťastný být mohl.¹⁴³ Věci šly podle plánu a skloubit práci a rodinu se Věře povedlo (Karolína).

Štěstí nesouvisí s mírou plánovanosti rodičovství ani s množstvím peněz, které má rodina k dispozici, ale s očekáváním, které má od průběhu rodičovství jedinec. Šťastná může být i rodina vzešlá z neplánovaného rodičovství, jen to bude stát více úsilí.

Vlastností často zmiňovanou ve vztahu k rodičovství byla zodpovědnost. Zodpovědný přístup byl očekáván od postav inteligentních, ambiciózních, naopak nezodpovědnost byla omlouvána věkem, nevyzrálostí, hormony. Nezodpovědný přístup byl projevem nepromyšlenosti a lehkovážnosti. Nesouvisel sice pouze s případy neplánovaného rodičovství, ale vyskytoval se tam častěji.

Neplánované otěhotnění podle informantů budoucí rodiče překvapí nepřipravené. To, na čem rodiče plánovaného rodičovství pracovali léta před

¹⁴² MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2006, s. 312. ISBN 80-86429-58-X

¹⁴³ SINGLY de, Francois. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999, 128 s. ISBN 80-7178-249-1; s. 91

otěhotněním, musí neplánovaně těhotná matka (případně s partnerem) zvládnout vyřešit během devíti měsíců. Určující je rozhodnutí, zda si dítě vůbec nechat. Vzhledem k tomu, že česká legislativa umožňuje ukončení nechtěného těhotenství, zvažovali informanti tuto možnost zcela otevřeně. Vyřešila by těžkou a nejistou situaci a za určitých podmínek (nízký věk, krátkodobý vztah) je představitelná i pro člověka v roli rodiče.

[...] Myslím, že většina lidí by šla na potrat. Ani nevím, kolik jí bylo, nějak dvacet, byla nějaká taková mladá... Já třeba bych si to dítě nenechala, já nevím, i kdybych byla z bohatý... i když mám rodinu. Možná byla taková, že měla ráda děti nebo chtěla děti, chtěla rodinu svoji, něco, co si bude budovat sama. (Lucie)

Společnost ale tradičně neschvaluje odmítání rodičovství, žena a mateřství patří k sobě a ten, kdo se pro přerušování těhotenství rozhodne, je pod kulturním tlakem.¹⁴⁴ Důvodů, proč se v případě neplánovaného otěhotnění rozhodnout pro dítě, bylo jmenováno více. Láska jako základní předpoklad úplné rodiny byla v případě seriálové Lucie a Petry zpochybněna, ani jedna neměla dlouhou známost, kde by byla láska předpokládána. Přesto byla jejich odvaha nechat si dítě a poprat se se situací nakonec oceněna jako zodpovědný a sympatický přístup.

U naivně vnímané Lucie vzniklo několik hypotéz vysvětlujících její těhotenství. Chtěla své těhotenství využít k vybudování trvalejšího vztahu s otcem dítěte, ať už z jakéhokoli důvodu, anebo možná o otce ani nešlo a chtěla založit rodinu, která jí tolik chyběla.

[...] Podle mě to její rozhodnutí mít nebo nemít dítě nebylo o tom Erikovi. Já si myslím, že ona to dítě chtěla a že zvažovala, jestli potrat nebo ne, a ten Erik byl možná dobrou záminkou, že z něj třeba chtěla vyrazit nějaký peníze nebo tu situaci dramatizovat v rámci toho seriálu... Podle mě to dítě ale sama od sebe chtěla, protože kdyby se takto rozhodla jenom na základě toho, že kluk, který se s ní pak rozešel, že tam bude, tak by byla úplně padlá na hlavu. Takže jsem nevěřil tomu, že by byla takhle hloupá... to dítě chtěla sama od sebe. A taky šlo vidět, že se o něj stará, jak může. (Marek)

¹⁴⁴ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2006, s. 312. ISBN 80-86429-58-X; s. 149

I v souvislosti s Petrou se objevila myšlenka, že neplánované těhotenství je do určité míry zamýšlené, protože je vědomé. Určití lidé by tak „nezodpovědné činy“ neměli dopustit.

Dominik: Tahlensta maminka na mě působila tak, že vypadala chytře, určitě měla zajímavou práci a úplně zbytečně se rozhodla pořídit si miminko.

Tazatel: Rozhodla se?

Dominik: Rozhodla se tam si užívat s rizikem mít miminko, určitě. Kdyby se rozhodla užívat bez rizika, tak to určitě jde. Muselo tam být vědomí, pokud nebyli zhulení. Právě že u ní mě to překvapuje, že působila inteligentně a že do toho takhle spadla. Protože si musela uvědomovat ty problémy, který nastanou.

Motivy žen pro těhotenství, pakliže tam nějaké byly, jsou jen spekulacemi. Důležité nakonec bylo, že se obě rozhodly si dítě nechat, asi proto, že „člověk je furt nastavenej na množení, je to taková základní lidská potřeba“ (Aneta). Na tom, zda jde o chtěné či nechtěné těhotenství, je založen zásadní rozdíl v kvalitě pokračujícího těhotenství a rodičovství. Chtěné dítě má i v situaci, že nebylo očekávané, šanci na šťastný život.

[...] To nejdůležitější je podle mě, že ta matka to dítě chce. Neřeší to nejdůležitější, tzn. nechám si, nenechám si, a těší se. Je to chtěný, není to prostě nějaký omyl a teď teda nějak pořeším tu situaci. Prostě to dítě není ta situace. Od toho se odvíjí nějaká ta pohoda a přístup, vůbec náhled na svět. Nejenom přístup k tomu dítěti, který to určitě už nějak vnímá, vnímá to už v tom břiše a vnímá to o to víc, když se narodí, no ale prostě ta pohoda, že ta matka je vyrovnaná... Sic teda má nějaký problémy a těžký situace, máme teda každá, ale bereš to jinak, chtěla jsem to...[...] když to chceš, tak toho pak nelituješ. (Sylvie)

Rodičovství se informantům jevilo jako nezodpovědné, když bylo skutečně nenaplánované, anebo bylo vědomě plánované, ale nastalo za podmínek, které neumožnily prožít vztah dítěte a rodiče naplno, intenzivně. Podoba rodičovství se ale vyvíjí a informanti například věřili, že by ke změně mohlo dojít u Věry (časem si uvědomí, o co přišla, když nechávala dítě s chůvou). Závisí to ale na individuálních schopnostech, na životních hodnotách jednotlivce a přijatých vzorech během procesu socializace.

5.8 Porod

Narození dítěte je podle informantů zásadní událostí ve fázi rodičovství. Zanechává v člověku silné emotivní zážitky. Přestože muži si porody z docusoap až na výjimku nepamatovali, pro ženy byl porod jedním z nejsilnějších okamžiků docusoap.

Lída: [...] U ní (Miky) jsem prožívala ty porody... byla jsem relativně chvilku po porodu, rok po porodu, a druhý jsem měla před sebou. A nikdy jsem před tím vlastně porod neviděla natočený na kameře. A i během toho seriálu se člověk s nima trochu sžil, s těma hrdinkama, takže to nebyly úplně cizí lidi, takže vím, že s ní jsem to tak jako trošku prožívala a vím, že to byl trochu náročnější porod. Jsem si připomněla ten svůj...

Tazatel: Proč jsi teď komu zmínila ty porody? Byly to nejemotivnější okamžiky z toho seriálu?

Lída: Pro mě určitě. Vlastně mně přišlo, že kdyby tam byly jen ty porody, tak mně by to stačilo... Kdyby to byl ale porod nějakýho cizího člověka, natočený, by mě asi nezaujal, ale tím, že byla možnost nakouknout do jejich života před tím, člověk viděl, že se těšej a taky se trošku bál, jak to dopadne, tak tím tam asi vzniklo nějaký vcítění se.

Narození dítěte je silným okamžikem, dokáže změnit pořadí dvou hlavních životních hodnot – práce a rodiny – dokonce i u mužů. Hodnota rodiny je v počáteční fázi otcovství předsunuta před potřebu vlastní seberealizace.¹⁴⁵ O významu dítěte pro muže svědčí stále častější účast otců u porodu. Všichni muži informanti byli alespoň u jednoho porodu svého dítěte, protože buď sami chtěli, nebo je o to požádala partnerka, a považují to za silný zážitek.

[...] Já jsem původně na to neměl moc jasný názor, jestli chci nebo nechci být u porodu, ale partnerka o to stála, aby nebyla sama v porodnici, že to pro ni bude příjemnější. Tak jsem řekl, že tam rád půjdu. A jako jsem za to hodně rád, že to byl fakt jako silnej zážitek, že bych o něco přišel, kdybych tam nebyl. Prostě něco jedinečného... Takže teď kdybych se měl rozhodnout, tak bych vždycky chtěl být u porodu. (Vilém)

V případě kariéerně založené Věry a Jakuba k tomuto posunu hodnot zřejmě nedošlo, Věra chtěla mít svou eventovou agenturu pod kontrolou. Došlo však u nich alespoň ke změně v rovině projevů. Odhodili masku perfektně upraveného páru a u porodu se chovali spontánně.

¹⁴⁵ KUCHAROVÁ, Věra; HABERLOVÁ, Věra. Rodina a zaměstnání v průběhu životního cyklu. In: SIROVÁTKA, Tomáš; HORA, Ondřej. *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, 2008, s. 19-62. ISBN 978-80-7326-140-5

[...] Když se jim (Věře a Jakubovi) narodila ta holčička, pořád tam byli ještě ty jejich tendence... životní, ale už tam byli víc jako v normě, prostě klasická rodina. Mají malé miminko, byli rádi, že jsou spolu. [...] Jako že nemysleli na tu výjimečnost, jako že dřív mysleli na sebe a ukázat se. Pak byla centrem pozornosti holčička, jako že byli instinktivnější... Dřív mi přišli víc, jakože měli vše promyšlené a naplánované, ale když se jim narodila ta holčička, to bylo jakoby přirozené, ve spoustě věcí mi přišli přirozenější. (Katka)

V případě Petry a Abela se stal novorozenec motivem společného úsilí, společným zájem, který jim ve vztahu zatím chyběl.

To život Miky a Josefa narození třetího dítěte neovlivnilo. „Mohla by mít ještě další tři čtyři děti, bylo to úplně stejný.“ (Aleš). Rozdíl ale byl přeci jen přímo u porodu, bylo vidět „hezký zlom z té tvrdý ženský na tu dojatou matku“. (Vilém)

Porody se staly zásadními scénami v příbězích jednotlivých hrdinek, dramatickými výkyvy, které k inscenaci dějové linie a zábavnosti docusoap patří.¹⁴⁶ Byly to silné okamžiky v životě hrdinek, protože dokázaly změnit jejich chování. Byly zajímavé i pro matky informantky, které se na tyto záběry těšily.

Závěr

Rodičovství, jež je námětem této bakalářské práce, je velmi široké téma a je nemožné na jednom místě postihnout všechny jeho dimenze. V teoretické části se proto věnuji jen zlomku celé problematiky, a ani v analytické části jsem nezpracovala veškeré podněty, jež mi poskytly výpovědi informantů. Věřím ale, že se mi podařilo vytvořit svým způsobem ucelený materiál, který je odrazem raného rodičovství zpracovaného v docusoap Čtyři v tom a jeho interpretací ze strany informantů mého kvalitativního výzkumu.

¹⁴⁶ KRUMML, Milan. Na hranici mezi realitou a fikcí: Docusoapy v nabídce tuzemských televizí. In: *DOK REVUE*. [online] 4. 3. 2013 [cit. 2014-04-29] Dostupné z: <http://www.dokrevue.cz/clanky/na-hranici-mezi-realitou-a-fikci>

Před zahájením kvalitativních rozhovorů jsem měla jisté obavy, zda mi budou informanti ochotni vyprávět o tom, jak hodnotí přístup k rodičovství jiných, cizích osob. Byla jsem však mile překvapena. I přesto, že byl docusoap odvysílán na programu ČT2 před více než rokem, si informanti příběhy poměrně dobře pamatovali, dokázali postavy a jejich přístupy k rodičovství hodnotit a srovnávat mezi jednotlivými postavami z docusoap, ale i se svou vlastní rodičovskou zkušeností. Dále bych ráda shrnula hlavní postřehy vnímání rodičovství zvolenou skupinou informantů, a to s odkazem na výzkumné otázky.

Téma rodičovství bylo pro svou aktuálnost a blízkost informantům – rodičům malých dětí – hlavním důvodem, proč docusoap sledovali. Příběhy rodičů z docusoap pro ně přitom byly zajímavé, protože se vyznačovaly prvky novosti, a to jak pro české prostředí, tak pro ně samotné v kontextu jejich osobních zkušeností. Nové a neznámé situace a přístupy přitom často označovali za extrémní a výjimečné. Jako vzdělaní, ve svých oborech úspěšní lidé s městským životním stylem a uspořádaným partnerským životem se neměli možnost setkat s těžkou prací na statku kombinovanou s několikanásobným mateřstvím, velkou finanční nouzí osamocené matky nebo problémy, které zažívá mezinárodní partnerský vztah.

Z projevů informantů bylo zřejmé, že rodičovství, nejen vlastní ale i zprostředkované, vnímají citlivě. Současně ale k hodnocení přistupovali kriticky, protože už mají vlastní představu, jak rodičovství má fungovat, a mají zkušenosti, které jim umožňují srovnávat a pomoci vyhodnotit, čeho a za jakou cenu je v rodičovství možno dosáhnout.

Velice intenzivně hodnotili především „zodpovědnost“ v přístupu k rodičovství a k dítěti, které stavěli na první místo. V každém z příběhů se podle nich zachovala matka nebo otec v něčem nezodpovědně. Nezodpovědným bylo neplánované rodičovství Petry a Lucie, nezodpovědným byl příliš brzký návrat matek Věry a Petry do práce, nezodpovědná byla Lucie, když utrácela porodné za věci pro sebe, a ne pro dítě, nezodpovědná byla Miky, když se rozhodla pro třetí těhotenství a pak vozila těžká kolečka s hnojem.

Současně jsem u informantů vnímala vysokou míru „tolerance“ k rozhodnutím a projevům hrdinů docusoap. Jen výjimečně se objevila kategorická prohlášení jednoznačně odsuzující něčí postup, zcela neomluvitelná byla snad jen „rozhazovačnost“ Lucie při nakládání s porodným, na níž se shodli všichni informanti. V ostatních situacích, ač je vnímali jako špatné nebo nesympatické, si dokázali zdůvodnit, proč tak daný hrdina vystupuje, a nezodpovědnost či extrémnost jeho jednání obhajovali.

V epizodách se objevovaly situace, které informantům připomínaly vlastní rozhodovací procesy a prožitky. Nejemotivnějšími okamžiky byly pro ženy porody, informantky oceňovaly odvahu Miky родit přirozeně při poloze dítěte koncem pánevním a hodnotily i přístupy jiných hrdinek k jejich plánování, a vůbec jejich nezkušená očekávání od porodu.

Hlavním principem při „vztahování se“ informantů k hrdinům docusoap byla sdílená zkušenost, vlastnost nebo názor. To, co informanti považovali za známé, se v jejich vnímání stávalo normálním. Proto se alternativní přístup Petry k porodu jevil normální Haně, která chtěla při svém porodu rovněž minimalizovat lékařský zásah. A ze stejného důvodu Karolíně nevadilo, že hrdinka Věra svěřuje své novorozené dítě chůvě tak brzy. Sama k tomu našla odvahu až v několika měsících dítěte a dnes by to už udělala jinak.

Především role muže a ženy v rodině dávaly informantům podněty ke srovnávání přístupů k rodičovství. K situaci matky pracující relativně krátce po porodu byli liberální, byla to běžná věc. Většina informantek během své první rodičovské dovolené také pracovala. Mezitím ale porodily druhé dítě a znovu by takto brzy pracovat nešly a přístup Věry byl pro ně proto vzdálený. Proti sobě se postavily životní situace Věry a Petry, jež je „nutí“ z nějakého důvodu začít pracovat, a naopak životní vyzrálост dvojnásobných matek, které si uvědomují větší náročnost péče o dvě děti, ale i své místo vedle dětí silněji než dříve.

V roli otce došlo k proměně Jakuba. Během příprav na porod a dítě se aktivně zapojil do nákupů a výběru vybavení a při porodu se projevil jako velmi citlivý muž (v kontrastu se svým vystupováním před ním). Ženy informantky si této proměny všimly a

změnu přivítaly, i když takové chování neznaly. Podle nich muži „nebrečí“ ani nenakupují oblečení pro miminko. Jakub pro ně tedy zůstal stejně vzdálený jako dříve.

Ač se informanti k mnoha situacím stavěli s odstupem a hodnotili je jako zvláštní nebo extrémní, nacházeli na postavách a jejich přístupech i něco společného a známého. U postavy Petry byla blízká alternativnost v přístupu k porodu i k rodičovství, následně ale i samostatnost a organizační schopnosti, se kterými dokázala zvládnout sama těhotenství a přípravy na dítě, přivést Abela do Čech a vytvořit fungující rodinu.

Věra a Jakub zastávali městský životní přístup, výrazně pracovně orientovaný, a proto bych čekala, že se s ním dokáže identifikovat velká část informantů. Nakonec se ve Věře díky jejímu pracovnímu nasazení a pracovním ambicím viděli jen informanti Sylvie a Aleš (manželé). Identifikovali se s jejím životním přístupem a potřebou mít a splnit si pracovní ambice, ale přístup k rodičovství už vnímali problematicky, dítě má být s matkou.

Josef se zase stal blízkým tím, jak naplňoval roli otce a muže. Zastával tradiční roli zaměstnaného muže-živitele, a po návratu domů se zapojoval i v domácnosti. Takové vystupování bylo vnímáno jako normální a Josef jako normální táta. To bylo blízké mužům, stavějícím se do role živitele, i ženám, které doma měly „rodinného otce“ nebo po něm alespoň toužily.

Nejsilněji projevovaným vztahem blízkosti byl pohodový přístup Miky. Informantům se líbilo, že bere život takový, jaký je, že má bezproblémové rodinné vztahy, že do práce na statku zapojuje i děti, a tím posiluje rodinu ještě víc. Také informanti mají až na výjimku funkční rodiny včetně rodinného zázemí a rodina a děti jsou pro ně velmi důležité. Identifikace s tradičním modelem rodiny, ať už v postavě Josefa či Miky, proto nebyla překvapující.

Projevy sympatií byly relativně časté. Převážně souvisely se schopností překonat sám sebe a překonat očekávání, která od nás ostatní mají. Nejsympatičtějším se stal jednoznačně Abel. Povedlo se mu odbourat stereotypní očekávání od mladého, nezkušeného, jazykově nevybaveného muže, který se ocitl v roli otce a jemuž byla hned svěřena péče o dítě. Podle informantů se o dítě, které mu Petra svěřila, staral jako

„správný otec“. Projevoval lásku, emoce, zvládal to bez stresu a dalo se na něj spolehnout.

Žena a muž, kteří mají dítě, by v očích informantů měli být především rodiči, matkou a otcem. Z toho, jak informanti poukazovali na potřebu být v rodičovství zodpovědný, je zřejmé, že pro ně dítě má velkou hodnotu, rodič by měl pro dítě chtít to nejlepší a o rodinu se postarat. Otec se stará tak, že rodinu zabezpečí finančně. Jakmile přijde domů, měl by převzít ještě část práce v domácnosti.

Role matky není podle informantů zcela jednoznačná. Matka by se měla starat o dítě alespoň první půlrok, nicméně z pohledu dítěte by bylo lepší toto období prodloužit alespoň na jeden či dva roky. Pro dítě i matku je intenzivní mateřský vztah důležitý. Část informantů ale například situaci Věry s chůvou chápala, především proto, že Věra neměla v dosahu pro výpomoc své rodiče. Ani Petru nešlo za její předání dítěte Abelovi kritizovat, protože její zaměstnání bylo jediným východiskem v dané situaci. Žádná z pracujících matek (včetně Miky) nebyla za svou práci a nemožnost se dítěti naplno věnovat označena za „špatnou matku“. Taková by podle informantů byla jen ta, jež své dítě nechce, nemá ho ráda, nestará se o něj nebo ho fyzicky týrá. A taková tam nebyla.

Informanti hodnotili sledované životní příběhy jako náročné a složité, v nichž by se nechtěli ocitnout. Přimělo je to uvědomit si, že rodičovství s sebou může nést různé problémy a že je pak možné dokázat zvládnout víc, než si myslíme. Především ale zdůrazňovali, jak díky docusoap pochopili, že oni sami vlastně žádné problémy nemají, že jsou rádi za to, jak jejich rodina funguje a jak jsou jejich děti šťastné.

Tato bakalářská práce se pokusila objasnit vnímání rodičovství z pohledu určité skupiny informantů – rodičů malých dětí – a dává tedy pohled intenzivně ovlivněný současnými trendy v rodičovství, kulturními normami platnými v české společnosti a sociálním kontextem informantů. Bylo by zajímavé realizovat podobný kvalitativní výzkum také se skupinou bezdětných žen a mužů, kteří buď nechtějí, anebo plánují, ale zatím nemají děti, nebo s rodiči jiných generací, a následně výsledky porovnat s již realizovaným výzkumem. Otázkou je, zda by tito lidé spontánně docusoap Čtyři v tom vyhledali a sledovali.

Summary

This thesis has aimed to comprehend how the parents of today's small children perceive the parenthood portrayed in the TV docusoap "Čtyři v tom". Parenthood significantly changes the social character of a couple life and the attitudes towards the parenthood have been developing on both the individual level and within the scope of the sociohistorical rules. For my research four mothers and their partners from the docusoap with their various stories have become the pattern families and attitudes towards the contemporary parenthood. I have collected great amount of data including heterogenous evaluative approaches towards parenthood from both the docusoap participants' and the informants' point of view. I collected the data by using the Qualitative Method of in-depth individual interviews with a mixed group of twelve informants. Using the Grounded Theory Method to study the informants' interpretations and referring to theoretical resources I have come to an analysis of several contemporary parenthood topics. I have particularly focussed on the traditional concept of man and woman's role within the family which was considered as the right one; father taking parental leave; understood but disallowed working mother employing a nanny; indeterminate situation of a single-mother and incidental parenthood. In the thesis I have attempted to demonstrate the perception of early parenthood by a particular group of informants - parents of small children - heavily influenced by contemporary parenthood trends, cultural norms agreed within the Czech society and the social context of the informants.

Použitá literatura

- ALASUUTARI, Pertti. Introduction: Three Phases of Reception Studies. In: ALASUUTARI, Pertti. *Rethinking the Media Audience*. London: Sage Publications, 1999, s. 1-21. ISBN 0-7619-5071-0
- DOVÁLELOVÁ, Jana. Maminka + tatínek = mamínek: Mediální obraz mužů na rodičovské dovolené. In: *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. [online] Ročník 5, č. 4/2004, s. 12- 14. [cit. 2014-04-25]. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/70bbc34719e5b8667dd7ae0557a7f187156bc6f4_rocnik05-4-2004.pdf
- FISKE, John. *Television Culture*. London: Routledge, 1987. ISBN 0-415-03934-7; s. 62-66
- GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 2013, 1049 s. ISBN 978-80-257-0807-1; s. 305-350
- GRAY, Ann. Audience and Reception Research in Retrospect. In: ALASUUTARI, Pertti. *Rethinking the Media Audience*. London: Sage Publications, 1999, s. 22-37. ISBN 0-7619-5071-0
- HAŠKOVÁ, Hana. *Fenomén bezdětnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2009. ISBN 978-80-7419-020-9; s. 69-97
- HAŠKOVÁ, Hana. Pracující matky a genderové role ve výsledcích mezinárodního longitudinálního výzkumu. In: *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. [online]. Ročník 6, číslo 1/2005, s. 23-27. [cit. 2014-04-23]. Dostupné z: <http://www.genderonline.cz/cs/issue/3-rocnik-6-cislo-1-2005/8>
- JANDOUREK, Jan. *Úvod do sociologie*. Praha: Portál, 2009, s. 232. ISBN 978-80-7367-644-5; s. 57-70; s. 204-218
- JANOŠKOVÁ, Klára; SEDLÁČEK, Lukáš. Jiné mateřství. In: *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. [online] Ročník 6, č. 1/2005, s. 19-22. [cit. 2014-05-03] Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/c1c2ab2e7c6ed05a1dff0392b0a4e8c68853b646_jine-materstvi.pdf
- JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbara. *Masová média*. Praha: Portál, 2009, s. 416. ISBN 978-80-7367-466-3
- JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbara. *Média a společnost: Stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*. Praha: Portál, 2007, 208 s. ISBN 978-80-7367-287-4
- KRUMML, Milan. Na hranici mezi realitou a fikcí: Docusoapy v nabídce tuzemských televizí. In: *DOK REVUE*. [online] 4. 3. 2013 [cit. 2014-04-29] Dostupné z: <http://www.dokrevue.cz/clanky/na-hranici-mezi-realitou-a-fikci>

KUCHAŘOVÁ, Věra; HABERLOVÁ, Věra. Rodina a zaměstnání v průběhu životního cyklu. In: SIROVÁTKA, Tomáš; HORA, Ondřej. *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, 2008, s. 19-62. ISBN 978-80-7326-140-5

LORENC, Hynek. *Konkretizace televizního žánru docusoap a sestavení mediální mapy realizovaných pořadů žánru ve Velké Británii*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Katedra mediálních studií, 2010. 47s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Milan Kruml

MAREŠ, Petr. Hodnota dítěte v životě českých rodin. In: SIROVÁTKA, Tomáš; HORA, Ondřej. *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, 2008, s. 97-118. ISBN 978-80-7326-140-5

MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2006, s. 312. ISBN 80-86429-58-X

NICHOLS, Bill. *Úvod do dokumentárního filmu*. Praha: Akademie múzických umění v Praze, 2010, kap. 7. ISBN 978-80-7331-181-0

ORLEBAR, Jeremy. *The Television Handbook*. Oxon: Routledge, 2011. [online] 4. vydání. [cit. 2014-05-05] ISBN 978-0-415-60413-0. Dostupné z: http://books.google.cz/books?id=v8yoAgAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=orlebar&hl=cs&sa=X&ei=2aByU_msH6Xn7Aaru4C4Cg&ved=0CFAQ6AEwAw#v=onepage&q=orlebar&f=false

RUDDOCK, Andy. *Understanding Audience: theory and method*. London: Sage Publications, 2001, 201 s. ISBN 0-7619-6345-6; s. 128-141

SILVERMAN, David. What Counts as Qualitative Research? Some Cautionary Comments. In: *Qualitative Sociology Review*. Lodz: Lodz University, 2013. [online] Vol. IX, Issue 2, s. 48-55. [cit. 2014-03-02] Dostupné z: http://www.qualitativesociologyreview.org/ENG/Volume25/QSR_9_2_Silverman.pdf

SINGLY de, Francois. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999, 128 s. ISBN 80-7178-249-1

ŠMÍDOVÁ, Iva. Rodiny, kde pečují otcové. In: *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. [online] Ročník 5, č. 4/2004, s. 10-12. [cit. 2014-04-27] Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/70bbc34719e5b8667dd7ae0557a7f187156bc6f4_r_ocnik05-4-2004.pdf

TŘEŠTÍKOVÁ, Helena; TŘEŠTÍK, Michael. *Manželské etudy*. Vyd.1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 13-16. ISBN 80-7106-823-3

Doplňkové informační zdroje:

http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/oby_cr

Česká televize. Čtyři v tom : Čtyři těhotenství, čtyři porodů... [online] 2013 [cit. 2014-04-27] Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10397777701-ctyri-v-tom/6483-o-serialu/>

Česká televize. Dlouhodobé plány programového, technického, personálního a ekonomického rozvoje České televize na roky 2011-2015. [online] 30.4.2011 [cit. 2014-04-21] Dostupné z: http://img.ceskatelevize.cz/boss/image/contents/rada-ct/dokumenty/Plany_rozvoje_2011-2015.pdf

Česká televize. Informace o činnosti úseku Vývoje pořadů a programových formátů za 1. pol. roku 2013 pro Radu České televize. [online] 31.7.2013 [cit. 2014-04-21] Dostupné z: <http://img.ceskatelevize.cz/boss/document/127.pdf?v=1>

Česká televize. Souhrnná analýza Čtyři v tom. [online] 2013 [cit. 2014-04-30] Dostupné z: <http://img.ceskatelevize.cz/boss/image/contents/sledovanost/byli-jsme-pritom/ctyri-v-tom.pdf>

KRUMML, Milan. Český dokumentární seriál - bakalářská práce FSV UK [elektronická pošta]. Message to: milan.krumml@gmail.com. 17. prosince 2013 [cit. 2014-04-28]. Osobní komunikace.

Radio Wave. *Irena Hejdová o těhotenském docusoap*. [online] 17. 1. 2013 [cit. 2014-04-02] Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/radiowave/kultura/_zprava/irena-hejdova-o-tehotenskem-docusoap-ctyri-v-tom--1163382

Seznam příloh

Příloha č. 1: Seznam informantů

Přílohy

Příloha č. 1: Seznam informantů

Aneta, 35 let, SŠ, marketing, vdaná, žije s cizincem, 2 děti, na rodičovské dovolené

Dominik, 34 let, VŠ, podnikatel, ženatý, 2 děti

Hana, 32 let, VŠ, nezisková organizace, samoživitelka, 2 děti, na rodičovské dovolené

Jiří, 40 let, VŠ, obchodní manažer, ženatý, 3 děti

Kristýna, 35 let, VŠ, účetní, vdaná, 2 děti, na rodičovské dovolené

Katka, 39 let, VŠ, personalistka, vdaná, 3 děti, na rodičovské dovolené

Karolína, 35 let, VŠ, personalistka, vdaná, 1 dítě, na rodičovské dovolené

Lída, 38 let, VŠ, marketing, svobodná, 2 děti, na rodičovské dovolené

Marek, 35 let, VŠ, projektový manažer, ženatý, 2 děti

Sylvie, 40 let, VŠ, marketingový manažer, vdaná, 2 děti, na rodičovské dovolené

Tomáš, 44 let, VŠ, podnikatel, ženatý, 2 děti

Vilém, 34 let, VŠ, nezisková organizace, svobodný, 2 děti